

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Svájci
Hozzájárulás

A MÁTRA

különleges madárvédelmi terület
(HUBN10006)

Natura 2000 fenntartási terve

VÉGLEGES VÁLTOZAT

Készült

**A fenntartható természetvédelem megalapozása a magyarországi Natura 2000 területeken
(Svájci-Magyar Együttműködési Program, Végrehajtási Megállapodás száma: SH/4/8)
című projekt megvalósításának keretében.**

2016. február

KÖRTÁJ
TERVEZŐ IRODA KFT.

Impresszum

Készült **A Fenntartható természetvédelem megalapozása a magyarországi Natura 2000 területeken (Svájci-Magyar Együttműködési Program, Végrehajtási Megállapodás száma: SH/4/8) című projekt** megvalósításának keretében, a 275/2004. korm. rendelet előírásai és egyéb szakmai útmutatók alapján.

SZAKMAI VEZETŐK

Projektvezető: Tóth Péter (MME)

Szakmai témafelelős: Podmaniczky László (SZIE TTI)

Szakmai témakoordinátor: Faragóné Huszár Szilvia (LLTK Nonprofit Kft.)

Kommunikációs felelős: Kovács Eszter (SZIE TTI)

Pénzügyi felelős: Jeney Zsuzsa (SZIE TTI)

VEZETŐ TERVEZŐK

Dr. Szmorad Ferenc (okl. erdőmérnök), Dr. Standovár Tibor (biológus), Dr. Tímár Gábor (okl. erdőmérnök)

SZAKMAI KÖZREMŰKÖDŐK

Marticsek József (független szakértő)

Fabók Veronika, Kalóczkai Ágnes, Margóczy Katalin, Mihók Barbara (AKUT Egyesület)

SZERKESZTETTE

Gallai Zsófia (KÖRTÁJ Tervező Iroda Kft.)

A TÉRKÉPEKET ÉS A TÉRINFORMATIKAI ELEMZÉSEKET KÉSZÍTETTÉK

Skutai Julianna és Molnár Dániel (SZIE TTI GISstudio)

NYELVI LEKTOR

Székely Anikó

NYOMDAI KIVITELEZÉS

Printorg Kft.

ISBN-SZÁM

978-963-269-555-6

2016. február

Tartalom

BEVEZETÉS	07
I. A NATURA 2000 FENNTARTÁSI TERV KÉSZÍTÉSÉT MEGALAPOZÓ DOKUMENTÁCIÓ	09
1. A tervezési terület alapállapot-jellemzése	10
1.1. Környezeti adottságok	10
1.1.1. Éghajlati adottságok	10
1.1.2. Vízrajzi adottságok	10
1.1.3. Geológiai, geomorfológiai adottságok	11
1.1.4. Talajtani adottságok	11
1.2. Természeti adottságok	12
1.2.1. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű élőhelyek	12
1.2.2. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű növényfajok	12
1.3. Területhasználat	13
1.3.1. Művelési ág szerinti megoszlás	13
1.3.2. Területhasználat és kezelés	13
II. NATURA 2000 FENNTARTÁSI TERV	21
1. A terület azonosító adatai	22
1.1. Név	22
1.2. Azonosító kód	22
1.3. Kiterjedés	22
1.4. A kijelölés alapjául szolgáló fajok és/vagy élőhelyek	22
1.4.1. Jelölő növényfajok	22
1.4.2. Jelölő állatfajok	22
1.4.3. Jelölő élőhelyek	23
1.5. Érintett települések	23
1.6. Egyéb védettségi kategóriák	24
1.7. Tervezési és egyéb előírások	24
2. Veszélyeztető tényezők	25
3. Kezelési feladatok meghatározása	27
3.1. Természetvédelmi célkitűzés, a terület rendeltetése	27
3.2. Kezelési javaslatok	32
3.2.1. Élőhelyek kezelése	32
3.2.2. Fajvédelmi intézkedések	36
3.3. A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a jogszabályok és a tulajdonviszonyok függvényében	38
3.3.1. Jelenleg működő agrártámogatási rendszer	38
FELHASZNÁLT IRODALOM	40

Bevezetés

A Natura 2000 területek az európai közösségi jelentőségű, ritka és veszélyeztetett fajok, illetve élőhelyeik hálózatát alkotják. Kijelölésük célja a közösségi szinten kiemelt fajok és élőhelyek kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzése, fejlesztése, illetve helyreállítása. A védelem céljait az Európai Unió két irányelvében határozta meg, amelyekben egyben kötelezi is a tagországokat a Natura 2000 hálózat lehatárolására. Magyarországon 2004-re 512 db, összesen közel 20000 km² (2 millió ha) kiterjedésű Natura 2000 területet jelöltek ki. Ezzel hazánk, a pannoni biogeográfiai régió tagjaként jelentős mértékben járul hozzá Európa természeti értékeinek megőrzéséhez.

A hazai Natura 2000 területek kijelölését az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X.8.) sz. kormányrendelet határozza meg, a területek helyrajzi szám szerinti kihirdetése pedig az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészeletről szóló 45/2006. (XII.8.) sz. KvVM rendeletben található.

Az irányelvek céljainak teljesítése érdekében a tagállamok a Natura 2000 területekre fenntartási terveket készítenek. Ezekben egyebek között rögzítik a természetvédelmi célkitűzéseket és a területhasználókkal együtt kialakított kezelési előírásokat, javaslatok formájában. Ezek alapját képezhetik az egyes területeken igényelhető agrár-környezetgazdálkodási kifizetéseknek,

amelyek az aktuális agrár-környezetgazdálkodási jogszabályokban jelennek meg. A fenntartási terv azonban földhasználati szabályokat nem állapít meg.

2012 nyarán a Svájci-Magyar Együttműködési Program támogatásával, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) vezetésével és a Szent István Egyetem (SZIE), valamint a Magyar Tudományos Akadémia Ökológiai Kutatóközpontjának (MTA-ÖK) részvételével program indult a hazai Natura 2000 területek állapotának alaposabb megismeréséért és természeti értékeinek megőrzéséért. A *„Fenntartható természetvédelem a magyarországi Natura 2000 területeken”* című projekt célja, hogy hosszútávon kedvező természetvédelmi helyzetet teremtsen a Natura 2000 területeken, természetvédelmi, gazdasági és társadalmi szempontból is a fenntarthatóságot szolgáló kezelési javaslatok kidolgozásával.

A projekt fókuszpontjában a gyűjtött biotikai adatokra alapozott, a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek hosszú távú megőrzését és javítását szolgáló intézkedések kidolgozása és tesztelése áll. A projekt során a témában jártas kutatók módszertani fejlesztést végeztek egyes adathiányos növény- és állatfajok, élőhelyek, ökológiai faktorok (vadhatás, holtfa) teljesebb megismerésére, és tesztelik ezeket a módszereket.

Emellett a projekt keretében – kiskunsági és mátrai területeken – fenntartási tervek is készültek. Jelen dokumentum a kiskunsági különleges madárvédelmi terület, valamint az ezzel átfedésben lévő természetmegőrzési területek alapvető madárvédelmi, illetve élőhelyvédelmi szempontú kezelési javaslatait foglalja össze.

Jelen dokumentáció a projekt keretében vállalt kiskunsági Natura 2000 területre vonatkozó fenntartási terv – terjedelmi okok miatt – szerkesztett (rövidített), de egyeztetések utáni változata. A tervi anyagrészt 2015-ben egyeztetési anyagként megkapták az országos és területi illetékességű érintett szervezetek, valamint gazdálkodók, véleményezés céljából. A teljes (tervi és megalapozó anyag) változat a projekt keretében fejlesztett honlapon érhető el: **www.naturaterv.hu**.

Kolon archívum

Sakktábla lepke

I.

A Natura 2000 fenntartási terv készítését megalapozó dokumentáció

1. A tervezési terület alapállapot jellemzése

1.1. KÖRNYEZETI ADOTTSÁGOK

1.1.1. ÉGHAJLATI ADOTTSÁGOK

A Mátra éghajlata a nagy relatív szintkülönbségek miatt mérsékelt övi hegyvidéki jellegű. Legmagasabb részei a szomszédos Alföldhöz képest jelentősebb előhegyek nélkül emelkednek 800-900 méterre, ezért a hegység déli oldalán különösen jól megfigyelhető a vertikális klimatikus tagoltság. Más hegységeinkhez hasonlóan a Mátrára is jellemző a mozaikszerű mikroklima, aminek oka a változatos domborzat és növényzet. Az évi középhőmérséklet felfelé haladva, 100 méterenként 0,3-0,4 °C-kal csökken: a Gyöngyösi-medence 10 fokot meghaladó értékével szemben a Kékesen a 6 °C-ot sem éri el az éves átlag. A hőmérséklet csökkenésével párhuzamosan egyre kiegyenlítettebbé válik a klíma; a hegytetőkön csak nagy ritkán süllyed -20 °C alá a minimum-hőmérséklet.

Az évi átlagos csapadékmennyiség a tagolt felszín következtében igen változatos, a kevés csapadékmérő állomás adatai csak kisebb területre vonatkoztatva tekinthetők helyesnek. A legkevesebb csapadék a délkeleti fekvésű szélvédett völgyekben hullik (500–550 mm), míg a csúcsrégiókban 800 mm körül van az átlag, de az 1000–1100 mm-es éves összegek sem ritkák. Az utóbbi évtizedek enyhe átlaghőmérsékletű teleinek hatására sokat romlottak a hegység hóviszonyai, azonban a kékesi hivatalosan mért hóréteg egyes szezonokban (1995–1996, 2004–2005, 2005–2006) ma is megközelíti a méteres vastagságot. A legnagyobb hótakarót (146 cm) 1963. február 21-én mérték.

Télen gyakori jelenség a hőmérsékleti inverzió, amikor a Kárpát-medencében nyugalomba jutott hideg levegő fölé anticiklonális hely-

zetben viszonylag enyhe légtömeg áramlik. Ekkor a 600-800 méter feletti régiókban melegebb van, mint a hegység lábánál. A jelenséghez gyakran társul vastag rétegfelhőzet, amelyből csak a legmagasabb hegytetők emelkednek ki.

Meteorológiai megfigyeléseket már 1925-től végeztek Galyatetőn, a II. világháború alatt elpusztult turistaházban. A Kékesen a szanatórium építésének megkezdésével egy időben, 1932 óta végeznek méréseket. A ma is működő állomás – amelynek adatait a körzeti időjárás-jelentésben naponta hallhattuk – 1962-től üzemel. A csúcsra létesített állomás különleges fekvése folytán számos időjárási rekorddal járult hozzá a hazai éghajlati adatsorokhoz.

1.1.2. VÍZRAJZI ADOTTSÁGOK

A bővebb csapadék és a jó lefolyási viszonyok miatt a hegység forrásokban gazdag, vízhálózata igen sűrű. A 360 ismert forrás többségének vízhozama azonban igen változó, nagyban függ a csapadék mennyiségétől. A 10 liter/perc mennyiséget 47 forrás hozama éri el; a leginkább bővíző közülük a Kékes északi oldalában a Pisztrángos-tavat tápláló Nagy-forrás (20 l/perc). Az 1900-as évektől a szerveződő turistamozgalomnak köszönhetően számos forrást foglaltak, néhányat pedig kommunális célokra fogtak be. A Mátrában, a Kékestől délkeletre, 960 méteres magasságban található hazánk legmagasabbán fakadó forrása, a Disznó-kút.

A meredekebb lejtésviszonyok következtében a Mátra központi részén a 30%-ot is eléri a fajlagos lefolyás (azaz a hulló csapadék akár 30%-a is lefolyhat; a hazai síkvidéki átlag 3-6%). Ez az érték azt jelenti, hogy évi 200 milliméternyi eső jut a patakmedrekbe, tehát minden esztendőben egy-egy négyzetkilométerről 200 ezer m³ víz táplálja a térség két kisebb folyóját. A hegység nyugati határán folyó Zagyva 62, a keletre lévő Tarna 46 kisebb-nagyobb vízfolyás vizét szállítja a Tiszába. A patakok többségére – különösen a felső szakaszukra – nagy esés jellemző. A tavaszi hóolvadás és a nyári záporok idején nagy mennyiségű hordalékot is szállítanak, aszályos időszakban viszont sokszor kiszáradnak. A patakok vízjárása rövid medrük miatt igen érzékeny a csapadékszélsőségekre; árhullámaik meglepően nagyok lehetnek, ugyanakkor a legtöbb esetben gyorsan levonulnak. A hirtelen áradások 150-200-szorosára növekedik a vízfolyások vízhozamát az átlagos vízmennyiséghez képest. A lezúduló víz ilyenkor hatalmas pusztítást végez; ez történt például 1999 és 2005 tavaszán Mátrakeresztesen. Kevés vízesés található a hegységben: legjelentősebb a Parádfürdőtől délre található Ilona-völgyi vízesés.

A Mátrában nagyon kevés a természetes eredetű állóvíz. Elsősorban a Kékes tömbjétől északra maradtak meg kisebb vízfelületek: ilyen a Pisztrángos-tó és a Kőris-mocsár láprétje, valamint az Ilona-völgy felett, nehezen megközelíthető helyen fekvő Fekete-tó. Az utóbbi két-tő medrében már alig csillog szabad víztükör, felületük nagy részét benőtte a vegetáció.

Az egykori Nagy-Sás-tóból alakították ki 1960-ban a Mátra legismertebb állóvizét, a Sás-tót. Az 510 méteren fekvő fennsík mocsaras láprétjét 1-2 méter mélyen kotorták ki, a kitermelt anyagból hozták létre a tó kis „szigeteit”. Az 1960-1970-es években több nagy völgyzárógátas víztározót létesítettek a Mátrában; ma ezek biztosítják a térség ivóvízellátását. 1967-ben épült a Kövicses-patak vizét visszatartó Hasznosi-víztározó, majd 1976-ban helyezték üzembe a Csór-réti-tározót. Szerepük a felhőszakadások okozta hirtelen árhullámok csökkentésében is jelentős.

1.1.3. GEOLÓGIAI, GEOMORFOLÓGIAI ADOTTSÁGOK

A miocén korban kialakult elsődleges vulkáni formák a pliocénra lepusztultak, a folyóvízi erózió völgyekkel szabdalta fel a hegységet. A Mátra déli irányban billent, aszimmetrikus felszínét a déli oldalon lankás, hosszú háta, déli-délkeleti futású völgyek tagolják. A meredek északi lejtőket viszont suvadások, andezitlávából, lávabreccsából álló kipreparálódott sziklák és kőtengerek jellemzik. A főgerinc közelében lévő sziklaképződmények (Szamár-kő, Sas-kő, Disznó-kő) kemény, ellenálló anyaguknak köszönhetik fennmaradásukat. A periglaciális kőtengerek a legutolsó jégkorszakok során aprózódással jöttek létre, amire nevük is utal (periglaciális = jégtakaróhoz közeli). A Mátrában található Magyarország legnagyobb reliefenergiájú területeinek egy része: a relatív szintkülönbség a négyzetkilométerenkénti 350-400 métert is meghaladja a Kékestől keletre, délkeletre, de nem sokkal marad el ettől a Nyugati-Mátrában a Nyikom hegy-csúcs (764 m) környéke sem. Viszonylag kevésbé tagolt – egyúttal nagyobb átlagmagasságú az Ágasvártól a Galya-tetőig terjedő Mátrabérc: a hegység 30 legmagasabb csúcsa közül 21 itt emelkedik.

A délre fekvő Mátraalja lankásabb, kiterjedtebb; fokozatosan simul bele az Alföld részét képező Gyöngyösi-medencébe. A Mátralába 250-400 m magas pliocén végi-pleisztocén hegyláb felszíne jóval sűrűbben szabdalt. Mindkét átmeneti térséget kisebb vulkáni kúpmaradványok színezik, melyek közül csaknem eredeti állapotában maradt meg a verpeléti Vár-hegy. A parazitakráter-szerű képződmény azonban a kőbányászatnak köszönheti mai formáját: a kőzetanyag kitermelése során az egykori vulkán belső szerkezete is feltárult. Az utóvulkáni működés tanúi a Mátraalja hidrokvarcit gejzirkúpjai (Asztag-kő, Bába-kő). Egykor vulkanikus eredetűnek tartották a Mátraháza közelében lévő Hórákó nevű mélyedést. A hűvös mikroklímájú, tölcsérszerű, 15 mély katlan azonban beomlással, csuszamlással keletkezett. Nevét a benne sokáig megmaradó hóról kapta.

Más vulkanikus eredetű hegységekhez képest viszonylag sok barlang, sziklaüreg ismert a Mátrában. A tektonikus eredetű Csörgő-lyuk a leghosszabb közülük: dácittufában kialakult folyosói összesen 428 méter hosszúak, 30 méter mélységbe nyúlnak. Ismert és híres barlang még a Gyula-barlang is, az egyetlen Mátrában található barlang, amiben ásatás is folyt.

A gazdag érctelepek és a kiváló építőanyag-nak számító andezit miatt már a középkorban több bányát nyitottak a hegységben. Sebhelyeik (Gyöngyösoroszi, Recsk) a rekultiváció ellenére ma is meghatározzák a tájképet. A Mátra déli lábánál 7-8 millió éve, a miocén végén létrejött állóvizekben – az egykori Pannon-tó öbleiben – óriási lignittelepek keletkeztek, amelyeket Visonta térségében – „antropogén tájat” kialakítva – külszíni fejtéssel bányásznak.

1.1.4. TALAJTANI ADOTTSÁGOK

A Mátrában az alapkőzetnek megfelelő, andezit talajképződést irányító hatás érvényesül a tömör kőzeteken és a málladékokon egyaránt. Ehhez kapcsolódik a patakok munkája, melynek eredményei a peremterületeken érződnek leginkább. Az utóvulkáni tevékenység hidrotermális hatására az andezitből hidroandezit alakult, mely mállottabb és több kavasavat tartalmazó anyagot adott. A szintkülönbségek, a klimatikus viszonyok hatására létrejött növénytakarónak megfelelően alakulnak a változatos talajtípusok.

A régiónak megfelelően a hegylábi területeken a csernozjom-barna erdőtalaj barna-földdel váltakozva fordul elő. Ezt váltja föl az agyagbemosódásos barna erdőtalaj, mely különböző mértékben podzolosodhat. Tarkíthatja ezt a savanyú nem podzolosodott barna erdőtalaj. A szélnek kitett területeken, főleg a gerinceken és a meredek, lejtős részeken erodált, erobáz talaj a jellemző. Az agyagbemosódásos barna erdőtalajok és mindazon talajféleségek, melyek az andezit málladékan alakultak ki, montmorillonit típusú agyagásványokat tartalmaznak. Ezért ezek

felhalmozódási szintjei agyagosak. A színes szilikátokat tartalmazó mállástermék sok vasat tartalmazhat, ezért a színe többnyire vörösbarna. Lényegesen eltérő az agyagos rész az erősen savanyú, barna erdőtalajokban. Ezekben nincs montmorillonit jellegű ásvány. Ahol az aljzat andezit, ott több helyen

is képződött lefolyástalan mélyedés, ezekben a csapadékvíz összegyűlt, ami lápok kialakulásához vezetett, kedvező körülmények esetén mohalápok jöttek létre.

A hegység nyugati részén elterülő több kilométeres lösztakarón csernozjom-barna erdőtalaj található.

1.2. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK

A tervezési terület lényegében az egész hétköznapi értelemben vett Mátra hegységet tartalmazza, nagyrészt a Magas-, a Déli- és a Nyugat-Mátra kistájban található, kisebb rész esik a Mátralába kistájba, és minimális rész a Zagyva-völgy és a Keleti-Mátraalja kistájba. A vegetációs tájak közül a Magas-, a Déli- és az Északi-Mátra tájban helyezkedik el, területének döntő része az előbbi kettőbe esik. Összes területe 37.306 hektár.

Fás és fátlan élőhelyekben egyaránt rendkívül gazdag, a Magyar-középhegység vulkáni kőzetre jellemző szinte minden élőhelytípusát meg lehet itt találni. Területileg jóval nagyobb

súlyt képviselnek az erdők, de természetes száraz gyepek és a korábbi tájhasználat révén létrehozott üde és nedves rétek is nagy változatosságban megtalálhatók rajta. Kultúr-élőhelyek elsősorban a déli hegylábon vannak, de arányuk alacsony. Flórája és faunája szintén igen gazdag.

1.2.1. A TERVEZÉSI TERÜLETEN ELŐFORDULÓ KÖZÖSSÉGI JELENTŐSÉGŰ ÉLŐHELYEK

Különleges madárvédelmi területek esetében jelölő élőhelyekről nem beszélhetünk.

1.2.2. A TERVEZÉSI TERÜLETEN ELŐFORDULÓ KÖZÖSSÉGI JELENTŐSÉGŰ NÖVÉNYFAJOK

Különleges madárvédelmi területek esetében jelölő növényfajokról nem beszélhetünk.

1.3. TERÜLETHASZNÁLAT

1.3.1. MŰVELÉSI ÁG SZERINTI MEGOSZLÁS

A tervezési területen a Corine Land Cover 2012 adatbázis alapján a főbb, tényleges felszínborítási kategóriák százalékos megoszlása az alábbi:

Név	Arány (%)
Lomblevelű erdő	76,2
Átmeneti erdős cserjés terület	9,7
Rét, legelő	4,7
Vegyes erdő	2,3
Tűlevelű erdő	1,5
Szántó	1,5
Vegyes mezőgazdasági	1,3
Szőlő	1,1
Komplex művelési szerkezet	0,6
Nyersanyag kitermelés	0,4
Gyümölcsös	0,3
Természetes gyepek	0,3
Nem összefüggő települési szerkezet	0,1
Ipari vagy kereskedelmi terület	0,1
Állóvíz	0,1
Üdülőterületek	0,0
Meddőhányók	0,0

1.3.2. TERÜLETHASZNÁLAT ÉS KEZELÉS

1.3.2.1. Mezőgazdaság

A 37473,7 ha kiterjedésű különleges madárvédelmi terület 85 %-a 31738,07 ha erdőterület. A mezőgazdasági területek minimálisak, azokon, leginkább az erdőkkel érintkező területeken gyepgazdálkodás van, illetve a hegylábi területeken szőlő- és gyümölcsültetvények helyezkednek el.

1.3.2.2. Erdőgazdálkodás

AZ ERDŐK AKTUÁLIS ÁLLAPOTÁNAK LEÍRÁSA

A „Mátra” különleges madárvédelmi terület (HUBN10006) 37.306,97 ha-os összterületéből 31.613,57 ha-t fednek erdőtervezett erdők. Belőlük 30.422,4 ha-t tesznek ki az erdőrésztetek, míg

az egyéb résztetek (utak, tisztások, rakodók, épületek stb.) területe 1.191,14 ha. Az erdőrésztetek alapján számított erdősültség összességében 81,55%-os, a terület tényleges erdősültsége azonban még ennél is magasabb, mivel az egyéb résztetekben is találunk erdőfoltokat, illetve, a nem erdőtervezett részek is részben faállománnyal fedettek.

Ugyanakkor a tervezési folyamat szempontjából lényeges kérdés, hogy a „Mátra” különleges madárvédelmi terület (HUBN10006) egyes részein különböző védettségi besorolások is érvényesek. Közülük (védett természeti területként) a jogszabályi formában 1985-ben kihirdetett

Mátrai Tájvédelmi körzet, az ezen belül elhatárolt fokozottan védett területek, valamint az erdődinamikai folyamatok tanulmányozása érdekében hivatalosan 2000-ben kijelölt Csörgő-völgyi és Kékes Erdőrezervátumok emelendők ki.

Mindez azt jelenti, hogy a tervezés során figyelemmel kell lenni az eltérő mechanizmusok és jogszabályok által meghatározott védettség(ek)ből adódó célokra és kötelezettségekre (például, a Mátrai TK természetvédelmi kezelési terve). A „Máttra” KMT-ben elhelyezkedő 1 KTT és 5 KJT párhuzamosan készülő Natura 2000 fenntartási terével is harmonizációra van szükség.

AZ ÉRVÉNYBEN LEVŐ ÁGAZATI TERVEK ÖSSZEVETÉSE A TERMÉSZETVÉDELMI CÉLKITŰZÉSEKKEL

A tervezési területet érintő, jelenleg érvényben levő 4 körzeti erdőterv közül a Verpeléti Erdőtervezési Körzet erdőtervét még a 2009. évi XXXVII. tv. hatályba lépése előtt hagyták jóvá. Az egészen csekély területtel (16,15 ha) benyúló Kelet-Cserhádi Erdőtervezési Körzet és a terület mintegy felét lefedő Gyöngyössolymosi Erdőtervezési Körzet erdőterve ugyanakkor már átmeneti időszakban készült: a tervezési munkák még az 1996. évi LIV. tv. szerinti szabályozási környezetben indultak, lezárásuk pedig már a 2009. évi XXXVII. tv. hatályba lépése után, de még erdőterv-rendelet nélkül történt. Ennek a három körzetnek az erdőtervezési irányelvei közé a Natura 2000 szempontok tehát csak olyan mértékben épültek be, amennyire azokat a területileg érintett nemzeti parkigazgatóság (Bükk NPI) érvényesíteni

tudta, illetve, a későbbiekben az erdőtervek tartalmában annyi változás történt, amennyit a már lezárt, vagy lezárás-közel erdőtervek 2010. évi, nem védett területeket érintő Natura 2000 felülvizsgálata során még sikerült beleépíteni.

A KMT területén csak a negyedik körzet, nevezetesen a Parádi Erdőtervezési Körzet erdőterve készült az új erdőtervezési rendszerben (erdőterv-rendelet alapján). Ez tehát az egyetlen körzet a Mátrában, ahol a Natura 2000 szempontokat a tervezés folyamatában már jogszabályi formában – a 2011. évi körzeti erdőtervezésre vonatkozó tervezési alapelvekről, valamint az érintett körzeti erdőtervek alapján folytatott erdőgazdálkodásról szóló 96/2011. (X. 17.) sz. VM rendeletben – rögzített irányelvek alapján alkalmazták. Ugyancsak ez az egyetlen körzet a hegységben, ahol a Natura 2000 rendeltetés – további rendeltetésként – a különleges madárvédelmi területtel (KMT), különleges természetmegőrzési területtel (KTT) és/vagy kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területtel (KJT) érintett erdőrészekben fel van tüntetve.

1. 3. 2. 3. Vadgazdálkodás halászat, horgászat

VADGAZDÁLKODÁS

A terület a II/2. Máttra-Bükk-Cserehát nagyvadas vadgazdálkodási körzetben helyezkedik el. A körzet kifejezetten nagyvadas jellegű, az apróvadnak nincs érdemi jelentősége. Helyenként nagyon magas a gímszarvas állomány-sűrűsége, és vadgazdálkodási-vadászati szempontból fontos

nagyvad a muflon. A vaddisznóállomány és terítéke szintén kiemelkedően magas. A vadgazdálkodási körzetben a vadgazdálkodást jelentősen befolyásolják a nemzeti parkok területén a természetvédelem részéről jelentkező szempontok és törekvések, illetve, hogy mennyire sikerül megteremteni és fenntartani az összhangot az erdőgazdálkodással.

A terület vadállományának értékelése az érintett vadászatra jogosultak adatai alapján:

Vadfaj	A körzet jellemző állomány-sűrűsége (pld/100ha)	A körzet jellemző hasznosítási sűrűsége (pld/100ha)	A terület jellemzői				A vadfajok vadgazdálkodási jelentősége
			Állománysűrűség (2003-2014)		Hasznosítási sűrűség (2003-2013)		
			pld/100ha	trend	pld/100ha	trend	
Gímszarvas	1.443	0.124	2.627	növekvő	0.963	növekvő	nagy
Dámszarvas	0.027	0.001	0.035	stagnáló	0.002	Stagnáló	kicsi
Őz	2.422	0.094	1.972	növekvő	0.612	Stagnáló	átlagosnál nagyobb
Muflon	0.445	0.086	1.887	növekvő	0.787	növekvő	nagy
Vaddisznó	1.470	0.347	1.686	növekvő	2.470	növekvő	nagy
Mezei nyúl	1.123	0.036	0.937	csökkenő	0.146	csökkenő	csekély
Fogoly	0.145	0.000	0.027	csökkenő	0.000	Stagnáló	nincs
Róka	0.690	0.037	0.895	stagnáló	0.223	Stagnáló	átlagosnál nagyobb
Borz	0.427	0.008	0.353	stagnáló	0.027	növekvő	átlagosnál nagyobb
Aranyakál	0.004	0.000	0.001	stagnáló	0.000	Stagnáló	nincs

(Adatforrás: Országos Vadgazdálkodási Adattár, SZIE-VMI, Gödöllő, 2014)

A gímszarvas becsült állománya az elmúlt tíz évben jelentősen növekedett. Hasznosítása, gyenge hullámozás mellett, növekedett.

Az őz becsült állománya az évek során, nagyobb hullámozás mellett, gyenge növekedést mutatott. Hasznosítása, kis kilengéssel ugyan, de állandónak mondható.

Bár a muflon hasznosítása nagyobb hullámozás mellett, de folyamatosan növekedett, ennek ellenére a becsült állománya is tovább növekedett.

A vaddisznó becsült állománya gyenge csökkenés után jelentősen emelkedett, a hasznosítás mértéke azonban nem igazodik a becsült állománynagysághoz. Egy kisebb visszaesést követően, jelentősen emelkedett.

A 2011-es évtől kezdődően a gím, az őz, a muflon és a vaddisznó esetében a becsült állomány enyhe csökkenést mutat, míg a hasznosítás mértéke ezt nem követi.

A dím csekély becsült állománya egyenletesnek mondható, míg hasznosítása enyhén emelkedett.

Az apróvadfajok közül a mezei nyúl állománya jelentősen csökkent, és a meglévő csekély fogolyállomány is tovább apadt. A fogoly hasznosításáról jelenleg nem beszélhetünk, valamint a mezei nyúl hasznosítása is jelentősen visszaesett.

A róka és a borz állománya viszonylag stabilnak mondható. Míg a borz terítéke enyhén emelkedett, addig a róka-elejtések az adott évi állomány nagyságtól függetlenül igen hektikusan mozogtak.

Az aranyakál minimális létszámban már megtalálható a területen, terítéket először 2013-ban regisztráltak.

Az egyéb vadfajok közül, vadgazdálkodási szempontból csekély jelentőségű a fácán, számottevő jelentőségű a tőkésréce, a balkáni gerle és az örvös galamb, a szarka, a dolmányos varjú, a szajkó, a nyest, a házi görény, a kóbor kutya és macska.

Védett természeti területeken mindennemű gazdálkodási tevékenységet csak a természetvédelmi célkitűzéseknek megfelelően, azoknak alárendelve lehet végezni. [1996. évi LIII. tv. 11.§ (1) bekezdés és 1996. évi LV. tv. 41.§ (1) bekezdés]

Védett természeti területeken vadgazdálkodási és vadászati tevékenység keretében a természetes ragadozókkal nem rendelkező, vadászható vadfajok (elsősorban a nagyvad: szarvas, őz, vaddisznó, muflon) populációinak szabályozása végezhető oly módon, hogy a kapcsolódó tevékenységek (vadgazdálkodási-vadászati létesítmények kialakítása és üzemeltetése, vadászati tevékenység gyakorlása) a védett természeti területen a lehető legkisebb zavarást okozzák.

A védett természeti területen vadgazdálkodási és vadászati berendezések (vadetető, szórók, mesterséges dagonyák, vaditatók, takarmánytárolók, sózók, magaslesek, vadbefogók, stb.) csak a természetvédelmi hatóság engedélyével létesíthetők és üzemeltethetők. [1996. évi LV. tv. 31.§ (1) bekezdés]

Állománykezelési szempontok

- » A nagyvadfajok hasznosítását – összhangban más gazdálkodási tevékenységek szempontjaival – növelni kell (gímszarvas, vaddisznó és muflon).
- » A dámszarvas megtelepedését abból a szempontból kell értékelni, hogy a jelenlétük és hatásuk mennyire egyeztethető össze a Natura 2000 terület kezelési szempontjaival.
- » Valamennyi nagyvad faj esetében a nőivar és a szaporulat hatékony szabályozásának lehetőségeit célszerű keresni.
- » Az apróvadfajok esetében szintentartó gazdálkodást lehet folytatni, figyelemmel az élőhely-javítás és a ragadozó-gazdálkodás lehetőségeire.

HALÁSZAT, HORGÁSZAT

A különleges madárvédelmi területen több víztározó, bányató, illetve kifejezetten horgásztó is található. A Szent Anna-tó a Sár-hegy tava, halászat itt nem folyik, viszont a Gyöngyösi víztározó kiváló hely a pihenni, kikapcsolódni vágyó horgászoknak. Bodony falu határában található a Kiskata-réti víztározó, amely a környék egyik legjobban kiépített, parkosított horgásztavaként működik. Hasonló ehhez Parádon a meredek partú Köszörű-völgyi víztározó.

Ezzel szemben a Gyöngyöstarjáni- és a Gyöngyösoroszi-víztározó területén halászati tevékenység nem engedélyezett. A Mátra másik kedvelt horgásztava a Zám-patak völgyében található Csurgó Horgásztó. A Mátra nyugati oldalának vízgyűjtője, a Gyöngyöspatai horgásztó környéke sátrazásra, bográcsolásra és egyéb szabadidős programokra is kiválóan alkalmas.

1. 3. 2. 4. Vízgazdálkodás, halgazdálkodás

A tervezési terület a Tarna részvízgyűjtő, illetve a Zagyva részvízgyűjtő területén fekszik.

A Tarna tervezési alegység névadó, és legfontosabb vízfolyása a Tarna-patak. Az É-D-i folyásirányú Tarna patak a Mátra keleti oldalvizeinek levezetője, három ág összefolyásából keletkezik, a Leleszi, a Parádi és a Ceredi Tarnából. A teljes vízgyűjtő terület 2116 km². A Tarna legjelentősebb mellékvízfolyása a Gyöngyös-patak, a Mátra nyugati oldalvizeinek levezetője, amelynek vízgyűjtője 544 km², a Tarna vízgyűjtő 25,7 %-a.

További jelentős vízfolyások még a Tarnóca-patak, a Bene-patak, a Parádi-Tarna-patak, a Nyiget-patak, a Domoszlói-patak, a Kígyós-patak, a Külső-Mérgek-patak, a Rédei-patak, a Szarvagy-patak és az Ágóipatak. A patakok rendkívül szeszélyes vízjárásúak, a legkisebb és legnagyobb vízhozamok közötti különbség több ezerszeres lehet. A hóolvadás, vagy csapadékos időjárás hatására árvízkárokat okozó vízfolyások egy része a szárazabb augusztusi időszakban gyakran kiszárad.

A vízrendszer mai képét is meghatározó szabályozási, vízgyűjtő rendezési és vízmosáskötési munkálatokat az 1900-as évek elején megalakult Tarna-völgyi Társulatok kezdték meg. A Tarna vízrendszer sajátossága, hogy a Mátrából lefutó vízfolyások (Tarna és mellékágai) a Budapest – Miskolc vasútvonal alatti szakaszon összefüggő árvízvédelmi töltéssel épültek ki. A vasútvonal feletti mederszakaszok esetében víztartó depóniák a nagyobb vízfolyások mentén épültek, a kisebb patakokat egyszerű trapéz szelvénnel szabályozták. A hegyvidéki területen lévő vízfolyás-szakaszok nagyobb részt szabályozatlan, természetes mederben folynak.

FELSZÍNI VIZEK ÁLLAPOTA

A tervezési területen a 7 természetes vízfolyás víztest közül 6 víztestre készült ökológiai minősítés. A minősítés szerint jó ökológiai állapotú vízfolyás víztest nem volt, 2 mérsékelt, 2 gyenge és 2 rossz állapotú. A természetes vízfolyások mindegyike intézkedést igényel.

Erősen módosított víztest az alegységben 2 db van, a minősítés szerint 1 mérsékelt, 1 gyenge állapotú.

FELSZÍN ALATTI VIZEK

A tervezési területet 10 felszín alatti víztest érinti, amelyből 1 hegyvidéki, 2 sekély hegyvidéki, 1 karszt, 3 termálkarszt, 2 porózus termál, 1 pedig sekély porózus típusú víztest.

FELSZÍN ALATTI VIZEK ÁLLAPOTA:

A tervezési területet érintő 10 felszín alatti víztest közül a mennyiségi állapota 7-nek jó. A Recsk-Bükkszék termálkarszt és az Észak-Alföld porózus termál víztest esetében a gyenge mennyiségi állapot oka a vízszintsüllyedés. Az Északi-középhegység peremvidék sekély porózus víztest esetében a gyenge állapotot a vízszintsüllyedés és a gyenge vízmérleg okozza.

A VIZEK TERHELÉSE

Települési szennyvíz

A tervezési területen két szennyvíztisztító található, a Mátraszentimre-szennyvíztisztító telep (112 m³/nap), és a Gyöngyösoroszi – Károlytáró szennyvíztisztító telep (8 m³/nap). Mindkét szennyvíztisztítónak a Toka-patak a befogadója. A vízgyűjtőterületen lévő többi szennyvíztisztító a tervezési területen kívül, az érintett vízfolyások alsóbb szakaszán található.

Jelentős vízgazdálkodási kockázatot a nem csatornázott települések ellenőrizetlen szennyvízgyűjtése és elhelyezése, valamint a már csatornázott területeken felhagyott szennyvíztárolók nem szakszerű felszámolása jelent. Környezetterhelési kockázat továbbá, a csak mechanikailag kezelt szennyvíziszap elhelyezésének megoldatlansága.

Kommunális hulladéklerakók

A regionális rendszer működésével a helyi lerakások megszűntek, a hulladékok központi kezelése korszerű, megfelelő védelemmel ellátott regionális lerakókban történik.

A tervezési területen az Abasár és Kiszána hulladéklerakókat 2009. július 15-ével bezárták. A lerakott hulladék okozhatja a talaj és a talajvizek további szennyeződését.

A bezárt hulladéklerakók rekultiválása önkormányzati társulások létrehozásával folyik, illetve tervezett, azonban a munka teljes befejezéséig potenciális szennyező forrást jelentenek.

Bányászat

Az ércbányák esetében elsősorban a meddőhányókban és az öregségi vizekben jelenlévő nehézfémek jelentenek problémát. A gyöngyösoroszi bányánál a Gyöngyös-patak veszélyeztetett, az öregségi víz ólom-, réz- és cink-tartalma miatt folyamatos kármentesítés szükséges.

A kőbányák, mint tájsebek közismertek, a vízzel kapcsolatosan viszont említésre inkább a robbantási műveleteknél használt TNT érdemes, amely nitrátszennyezést okozhat.

A mélyművelésű, vagy külszíni szén- és lignitbányák általában nagymértékű vízszint-süllyesztés mellett tudnak biztonságosan üzemelni. A Mátraalján és a Bükk előterében a lignitbányászat miatt szükséges felszín alatti víz kitermelése jelentős hatással van az „Északi-középhegység peremvidék” elnevezésű sp.2.9.1 víztestre.

1. 3. 2. 5. Turizmus

A Mátra a főként vulkanikus kőzetekből felépülő Északi-középhegység egyik tagja. Itt található hazánk legmagasabb pontja a Kékes (1014 m). Heves és Nógrád megyéhez tartozik, területe mintegy 58 100 hektár. Természeti értékeinek megőrzése a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság feladata.

A Mátra SPA Natura 2000 terület 37 307 hektár, amely magában foglalja a hegység nagy részét, kivéve a települések belterületét valamint a Mátra északi előterét. A természetvédelmi terület nem alkot homogén egységet, mivel a hegyközi települések (Parád, Parádsasvár, Mátraszentimre, Mátraalmás, Mátrakeresztes, Mátraháza, Mátrafüred) kívül esnek rajta. A Mátra SPA részét képezi a következő települések külterülete is: Pásztó, Szurdokpüspöki, Gyöngyöspata, Gyöngyöstarján, Gyöngyösoroszi, Gyöngyössolymos, Gyöngyös, Abasár, Mátraverebély, Markaz, Domoszló, Kiszána, Verpelét, Tarnaszentmária, Sirok, Recsk, Bodony, Szuha, Bátorfyerénye.

A különleges madárvédelmi terület természetvédelmi célkitűzése a rajta található, a kijelölés alapjául szolgáló madárfajok kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzése, fenntartása, fejlesztése, és az e célok elérését szolgáló természeti állapot és fenntartó földhasználat feltételeinek biztosítása.

A Mátrába látogató vendégek különböző madárvédelemmel kapcsolatos programokban vehetnek részt. A kicsik kedvence a madárgyűrűzés, de bármilyen korosztály részt vehet fészeképítésen és kihelyezésen. Ezek mind fontos szerepet játszanak a környezeti nevelés szempontjából.

A specifikus célok közé tartozik az erdőállományok kedvező természetvédelmi helyzetének fenntartása. Ennek érdekében fenntartható erdőgazdálkodásra van szükség, melynek jellemzői és feladatai közé tartozik például, hogy a száralalág vágást preferálják a tarvágással szemben, az odvas fákat meghagyják fészkelő helynek, és az erdei tisztásokat rendszeres kaszálással és/vagy legeltetéssel kezelik.

A Mátra Magyarország egyik legkedveltebb turistacélpontja, leginkább a természeti értékek miatt keresik fel, de a kultúra kedvelői is megtalálják itt a számításukat. A hegységen keresztül halad a nemzetközi jelentőségű Mária zarándokút és az Országos Kéktúra útvonala is. A látogatók többsége viszont a kisebb túrákat preferálja, a legkedveltebb célpontok: Kékes-tető, Galya-tető, Pizskés-tető, Ágasvár, Csóka-kő, Remete-barlang, Sás-tó, Békás-tó. Nevezetes a Rákóczi és Kis Rákóczi túraútvonal, de számos jelvénytérkép, emlék- és teljesítménytúra is létezik. Ilyen például a Vörösmarty Mihály Mátrai Emléktúra, a Kodály Zoltán Emléktúra, a Mátrabérc Teljesítménytúra és a Várak a Mátrában jelvénytérkép túramozgalom. Jó időben látványos panoráma tárul a látogatók elé, ha felkeresik az alábbi kilátókat: Kékestető kilátó, Kozmáry-kilátó (Mátrafüred), Muzsla-kilátó (Mátrafüred), Péter-hegyese kilátó (Galyatek), Vörös-kő-kilátó (Mátraszentlászló).

A terület látogatott természeti értékei között említhetők a gyöngyössolymosi Bába-kő és Csák-kő, a tari Csevice-forrás, a szuhai Gombás-tó, a recski arborétum, a verpeléti Várhegy, a mátraszentlászlói Vörös-kő és Gyöngyöstarjánon a Fajzatpusztai park.

A Mátra nemcsak a természet kedvelőinek nyújt kikapcsolódási lehetőséget, hanem a kultúra iránt érdeklődőknek is. Három múzeum (a bodonyi Kincsesház és Népi Motívumgyűjtemény, a parádfürdői Kocsimúzeum, és a gyöngyösi Mátra Múzeum) és öt tájház (a parádsasvári Kézműves Ház, a mátradereskei Népművészet Ház, a bodonyi Népművészeti ház, a mátraballai Palócház és a kisterenyi Tájház) található itt. Az aláb-

bi kiállítások tekinthetők meg: Képeslapmúzeum (Nagybátony), Nemzeti Emlékpark (Recsk), Palócház (Mátrafüred), Pizskés-tető Obszervatórium (Mátraszentimre), Tájház (Parád).

Sportolási lehetőségek a Mátrában: csónakázás, horgászat, kerékpározás, korcsolyázás, lovaglás, lövészet, síelés, sífutás, siklóernyőzés, sziklamászás, tájfutás, természetjárás.

Az erősödő turizmus a Mátra SPA egyik jelentős veszélyeztető tényezője. Az egyre több turista igényeit kielégítő szállodák és egyéb létesítmények egyre több területet vesznek el a természettől. A viszonylag nagy tömeg zavaró, szennyező hatással van a környezetre: ilyen lehet a zajszennyezés, a nyári főszezonban megnövekedő gépkocsiforgalom, a szemetelés és a letaposás, ha letérnek a kijelölt turista útvonalról, az illegális sziklamászás, a crossmotorozás, a quadozás.

1.3.2.6. Ipar

A Mátrában már régóta foglalkoznak bányászattal. A földtani felépítés nagymértékben meghatározta a bányászható nyersanyagokat, ezek általában ércek és építőkövek. A Mátrában található Magyarország egyik legnagyobb kovaföld-előfordulása. Kitermelésére hatalmas külszíni bányában került sor a Szurdokpüspöki és Gyöngyöspata közötti Szurdok-völgyben. A kitermelés mára megszűnt, de a bányaudvart ma is gyakran keresik fel ősmaradványai miatt.

Jelentős a kőbányászat is, a kitermelt andezitet sokszor helyben is felhasználják építőanyagként, de ideális útalapnak, vasúti töltés ágyazatának is. A recski kőbánya – melynek neve a Recski kényszer-munkatáborral forrt egybe – ma is üzemel. A Gyöngyössolymosi Kis-hegy kőbányája a már felhagyott Asztag-kői bányával együtt geológiai gyűjtőhelyként is ismert.

1.3.2.7. Infrastruktúra

A területet nagyjából a közepén észak-déli irányban a 24. sz. Gyöngyös-Eger főút keresztezi. A keresztező szakaszon a főút fogalma a 2011. évi adatok szerint 2200-2700 E/nap. A vizsgált területen halad még a kistelepülés 2408.j. (24. sz. és Pásztó között) mellékút a terület közepétől nyugati irányba, valamint a csekély forgalmú 24137.j. Gyöngyös-Mátraszentimre mellékút a terület nyugati felén, észak-déli irányba. Az országos közúthálózat része a Kékes-tetőhöz tartó 24134. j. mellékút és a Parád területére vezető 24135. j. mellékút is. A Natura 2000 terület észak-keleti határán fut a fent említett 24. sz. főút keleti oldalán a 2415. j. Verpelét-Sírok mellékút, dél-keleti szélén a 2416. j. Verpelét-Gyöngyös mellékút, dél-nyugati határán a 2406.j. Gyöngyös-Szurdokpüspöki mellékút. A Mátra területét feltárja néhány burkolt út és a területet behálózzák erdei földutak.

A (Rétság-) Szurdokpüspöki – Gyöngyös között főút építését tervezik, ami, mivel a Natura 2000 terület határán, a meglévő (2406. j.) mellékút egy szakaszán alakítják ki, csak minimális hatással van a területre.

A vasútvonalak közül csak a keskeny nyomtávú Gyöngyös-Szalajkaház és a Gyöngyös-Mátrafüred kisvasút érinti a vizsgált területet. A nagyobb jelentőségű vasútvonalak közül az országos törzshálózat részeként működő Hatvan-Somoskőújfalu vasútvonal halad a terület nyugati oldala mentén, Tar határában egy rövid szakaszon közvetlenül érintve a Natura 2000 területet. A terület keleti határán fut a Kisterenye – Kál-Kápolna egyéb vasútvonal, amelyen 2007-ben szűnt meg a menetrend szerinti személyszállítás, és teherszállítás is csak a területet érintő Kál – Recsk szakaszon történik.

Földgázvezeték nem érinti a területet.

A települési villamosenergia ellátást biztosító távvezetékek közül a Detk – Nagybátony térségi ellátást biztosító 120 kV-os távvezeték keresztezi a terület keleti oldalát.

A területen kiépített kerékpárút nincs, a tervezett országos kerékpárút törzshálózat elemei közül a 3.A jelű Kelet-magyarországi kerékpárút Markaz, Domoszló és Kisháza közigazgatási területét érintve halad keresztül.

Kolon archívum

Hétpettyes katicabogár

II.

Natura 2000 fenntartási terv

1. A terület azonosító adatai

1.1. NÉV

Mátra különleges madárvédelmi terület

1.2. AZONOSÍTÓ KÓD

HUBN10006

1.3. KITERJEDÉS

37473,7 hektár

1.4. A KIJELELÉS ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ FAJOK ÉS/VAGY ÉLŐHELYEK

1.4.1. JELÖLŐ NÖVÉNYFAJOK

Különleges madárvédelmi területek esetében jelölő növényfajokról nem beszélhetünk

1.4.2. JELÖLŐ ÁLLATFAJOK

Magyar név / Tudományos név	Populáció (A-C)
Parlagi sas (<i>Aquila heliaca</i>)	C
Békászó sas (<i>Aquila pomarina</i>)	B
Császármadár (<i>Bonasa bonasia</i>)	B
Uhu (<i>Bubo bubo</i>)	C
Lappantyú (<i>Caprimulgus europaeus</i>)	C
Fekete gólya (<i>Ciconia nigra</i>)	C
Kígyászölyv (<i>Circaetus gallicus</i>)	B
Kék galamb (<i>Columba oenas</i>)	B
Haris (<i>Crex crex</i>)	C
Fehérhátú fakopáncs (<i>Dendrocopos leucotos</i>)	B
Közép fakopáncs (<i>Dendrocopos medius</i>)	A
Balkáni fakopáncs (<i>Dendrocopos syriacus</i>)	C
Fekete harkály (<i>Dryocopus martius</i>)	C
Bajszos sármány (<i>Emberiza cia</i>)	C

Magyar név / Tudományos név	Populáció (A-C)
Vándorsólyom (<i>Falco peregrinus</i>)	C
Örvös légykapó (<i>Ficedula albicollis</i>)	B
Kis légykapó (<i>Ficedula parva</i>)	C
Töviszúró gébics (<i>Lanius collurio</i>)	C
Erdei pacsirta (<i>Lullula arborea</i>)	B
Hegyi billegető (<i>Motacilla cinerea</i>)	C
Füleskuvik (<i>Otus scops</i>)	C
Darázsölyv (<i>Pernis apivorus</i>)	B
Hamvas küllő (<i>Picus canus</i>)	B
Uráli bagoly (<i>Strix uralensis</i>)	C
Karvalyposzáta (<i>Sylvia nisoria</i>)	C

A **félkövér** betűvel kiemelt fajok a tervezési területen a Bükki NPI által prioritásnak tekintett fajok!

1.4.3. JELÖLŐ ÉLŐHELYEK

Különleges madárvédelmi területek esetében jelölő élőhelytípusokról nem beszélhetünk.

1.5. ÉRINTETT TELEPÜLÉSEK

Heves megye:

Abasár, Bodony, Domoszló, Gyöngyös, Gyöngyösoroszi, Gyöngyöspata, Gyöngyössolymos, Gyöngyöstarján, Kisnána, Markaz, Mátraszentimre, Pálosvörösmart, Parád, Parádsasvár, Recsk, Sirok, Tarnaszentmária, Verpelét

Nógrád megye:

Bátonyterenye-Nagybátony, Mátraverebély, Pásztó, Szuha, Szurdokpuszti, Tar

A tervezési terület által érintett helyrajzi számok listáját az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészekről szóló 14/2010. (V. 11.) sz. KvVM rendeletet (a továbbiakban: KvVM rendelet) tartalmazza. A Natura 2000 területek által érintett helyrajzi számokat és így a Natura 2000 jogi státuszt is a KvVM rendelet rögzíti, térképi megjelenítéssel is. A jogi jelleg a megosztással keletkező utód helyrajzi számokra is kiterjed.

1.6. EGYÉB VÉDETTSÉGI KATEGÓRIÁK

A tervezési terület részben védett természeti területre esik, a 137/2007. (XII. 27.) sz. KvVM rendelettel megerősített védettségű Mátrai Tájvédelmi Körzet területét érinti 12.070,6 ha-on.

A tervezési területből az Élőhelyvédelmi Irányelv alapján is Natura 2000 oltalom alatt áll 4.593,9 ha. Ebből különleges természetmegőrzési terület 161,5 ha, kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület 4.432,4 ha.

A tervezési területen található a 3/2000. (III. 24.) sz. KöM rendelettel kihirdetett Csörgő-völgy Erdőrezervátum és a Kékes Erdőrezervátum.

A tervezési terület szinte teljes egészében (33.501,8 hektáron) az országos ökológiai hálózat mag-

területe, további 3.582,2 hektáron pufferterület, 127,9 hektáron ökológiai folyosó van.

A Natura 2000 kijelölés és a különböző védettségi kategóriák révén, a fentiek alapján összességében az alábbi védettségi kombinációk valósulnak meg:

- » különleges madárvédelmi terület (KMT)
- » KMT + különleges természetmegőrzési terület (KTT)
- » KMT + kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (KjTT)
- » KMT + KjTT + védett természeti terület
- » KMT + védett természeti terület
- » KMT + KjTT + fokozottan védett természeti terület
- » KMT + fokozottan védett természeti terület
- » KMT + KjTT + fokozottan védett természeti terület + erdőrezervátum magterület
- » KMT + KjTT + fokozottan védett természeti terület + erdőrezervátum védőzóna
- » KMT + KjTT + védett természeti terület + erdőrezervátum védőzóna

1.7. TERVEZÉSI ÉS EGYÉB ELŐÍRÁSOK

- » Elfogadott érvényes természetvédelmi kezelési terv az érintett védett természeti területre (ha már elkészült, de nincs még elfogadva, akkor is)
- » Településrendezési eszközök
 - 2003. évi XXVI. törvény az Országos Területrendezési Tervről
 - Érintett települések településszerkezeti tervei és Helyi Építési Szabályzatai
- » Körzeti erdőtervek és üzemtervek
- » Körzeti vadgazdálkodási tervek és üzemtervek
- » Vízgyűjtő-gazdálkodási terv¹

¹ www.vizeink.hu

2. Veszélyeztető tényezők

A Standard Data Form (SDF) 2014. év novemberi – legfrissebb – változatában a tervezési területre vonatkozóan (összességében, vagyis nem élőhely-specifikusan) az alábbi hatások és veszélyeztető tényezők szerepelnek:

Kód	Hatás / Veszélyeztető tényező neve	Tényező jelentősége (H-M-L)	Hatás iránya (P=pozitív, N=negatív)	Hatás eredete (o=külső, i=belső, b=mindkettő)
A10.01	sövény, bozót, cserje eltávolítása	L	N	b
A10.01	sövény, bozót, cserje eltávolítása	L	P	b
F3.01.01	vadak károkozása (túltartott vadállomány)	M	N	b
I02	problémát jelentő őshonos fajok	M	N	b
K02.01	fajösszetétel változás, szukcesszió	M	N	b
K02.03	eutrofizáció (természetes)	M	N	b
K04.05	növényevők általi károkozás (vadrágás is)	M	N	b
M01	abiotikus viszonyokban a klímaváltozás hatására bekövetkező változások	M	N	b

Megjegyzés: A fenti listában szereplő I02 (= problémát jelentő őshonos fajok) kategória értelmezésénél figyelembe veendő, hogy ez a hatás/veszélyeztető tényező nem a terület egészére, hanem csak bizonyos élőhelytípusokra (pl. irtásrétekre) értelmezhető. A K.02.03 (=eutrofizáció) kategória vélhetően tévedés (kód elütés) révén szerepel a jegyzékben!

A tervezési területen belül – tekintettel a Standard Data Form (SDF) 2014. év novemberi változatának tartalmára és az ezen kívül tapasztaltakra – a jelölő fajok és élőhelyük szempontjából az idevágó európai uniós jegyzék kategóriáinak használatával (vö. bd.eionet.europa.eu/activities/Natura_2000/reference_portal) az alábbi (aktuális és potenciális) veszélyeztető tényezőkről lehet részletesebben beszélni (az érintettségre vonatkozó %-os értékek a teljes tervezési területhez viszonyítandók):

Kód	Veszélyeztető tényező neve	Tényező jelentősége (H-M-L)	Érintett terület (%)	Milyen jelölő élőhelyre vagy fajra és milyen módon gyakorol hatást?
A03.03	kaszálás felhagyása, hiánya	M	~ 5	gyepekhez kötődő fajok – az élőhelyek átalakulása, degradációja.
A04.02	alullegeltetés	L	~ 10	gyepekhez kötődő fajok – az élőhelyek átalakulása, degradációja. az a03.03 kategóriával együtt értelmezhető.
B02	erdőgazdálkodás (általában)	M	~ 80	erdőlakó jelölő madárfajok (általában) – a fészkelőhelyek megsemmisítése, károsítása, zavarás a költési időszakban, a táplálkozási lehetőségek szűkítése.
B02.03	erdei aljnövényzet eltávolítása	L	~ 1	császármadár – a földön fészkelő faj élőhelyének átalakítása.
B02.04	lábonálló és/vagy elfekvő holt faanyag eltávolítása	M	~ 50	harkályfélék – a fészkelő- és táplálkozó helyük szempontjából döntően álló és/vagy fekvő holtfához kötő fajok élőhelyi lehetőségeinek szűkítése.

Kód	Veszélyeztető tényező neve	Tényező jelentősége (H-M-L)	Érintett terület (%)	Milyen jelölő élőhelyre vagy fajra és milyen módon gyakorol hatást?
B02.06	nevelővágások (tisztítások és gyérítések)	L	~ 50	erdőlakó jelölő madárfajok (általában) – a fészkelőhelyek megsemmisítése, károsítása, a fészkelésre alkalmas fák / cserjék eltávolítása, zavarás a költési időszakban.
C01.04.01	bányászat külszíni fejtéssel	L	~ 2	sziklafalon költő fajok (uhu, vándorsólyom) – az élőhely zavarása, veszélyeztetése.
D02.01	villany- és telefonvezetékek	L	~ 2	ragadozómadarak – az erdőterületek között/felett repülő madarak áramütést szenvedhetnek.
F03.01	vadászat, vadak károkozása (túltartott vadállomány)	M	~ 80	császármadár – a földön fészkelő faj fészkeinek feldúlása, tönkretétele. jelölő madárfajok (általában) – változatos szerkezetű állományok kialakulásának részleges blokkolása.
F03.02.02	fészekből gyűjtés	L	~ 2	minden ragadozómadár – a fészkelés sikerességének lehetetlenné tétele.
F03.02.03	csapdázás, mérgezés, orv-vadászat	M	~ 5	hegylábon táplálkozó ragadozómadarak – az egyedek elpusztítása.
G01.02	túrázás, lovaglás és nem gépesített járművel végzett tevékenység	M	~ 5	jelölő madárfajok (általában) – a fészkelőhelyek károsítása, zavarása.
G01.03	motoros járművel végzett tevékenység	M	~ 5	erdőlakó jelölő madárfajok (általában) – a fészkelőhelyek károsítása, zavarása.
G01.04	hegymászás, sziklamászás, barlangászat	L	~ 2	sziklafalon költő fajok (uhu, vándorsólyom) – az élőhely zavarása, veszélyeztetése.
G01.05	vtorlázó repülés, sárkányrepülés, siklóernyőzés	L	~ 2	ragadozómadarak, bajuszos sármány – az fészkelőhelyük közelében mozgó (táplálkozó) egyedek és a fészkelőhely zavarása.
G05.01	emberi taposás, túlhasználat	M	~ 10	császármadár – a földön fészkelő faj fészkeinek zavarása. erdőlakó jelölő madárfajok (általában) – az élőhelyek zavarása.
I01	idegenhonos inváziós fajok jelenléte	L	~ 5	jelölő madárfajok (általában) – az élőhelyek átalakítása.
K02.01	természetes fajösszetétel változás, szukcesszió	M	~ 5	gyepekhez, cserjésekhez kötődő fajok – az élőhelyek átalakulása, degradációja.
M01	abiotikus viszonyokban a klímaváltozás hatására bekövetkező változások	M	~ 95	jelölő madárfajok (általában) – az élőhelyek szerkezetének átalakítása.

3. Kezelési feladatok meghatározása

3.1. TERMÉSZETVÉDELMI CÉLKITŰZÉS, A TERÜLET RENDELTETÉSE

A tervezési területen alapvető, általános természetvédelmi célkitűzés a kijelölés alapjául szolgáló, közösségi jelentőségű madárfajok kedvező természetvédelmi helyzetének (*favourable conservation status*) megőrzése, fenntartása, helyreállítása, valamint a Natura 2000 területek lehatárolásának alapjául szolgáló természeti állapot, illetve (ahol gazdálkodási tevékenység folyik) a fenntartó gazdálkodás feltételeinek biztosítása. Valamennyi érintett madárfaj esetében kiemelt cél a meglevő populációk megtartása, illetve azok erősítése.

A közösségi jelentőségű madárfajok közül kiemelt fontosságú a parlagi sas (*Aquila heliaca*), a békászó sas (*Aquila pomarina*), az uhu (*Bubo bubo*), a fekete gólya (*Ciconia nigra*), a kígyászölyv (*Circaetus gallicus*), a fehérhátú fakopáncs (*Dendrocopos leucotos*) és a darázsölyv (*Pernis apivorus*) populációinak védelme, megtartása és gyarapítása, így az ezen fajokhoz kapcsolódó élőhelyvédelmi és fajvédelmi szempontok érvényesítésének elsőbbséget kell kapniuk.

A felhagyott kőbányákhoz és természetes sziklafalakhoz kötődő fajok – uhu (*Bubo bubo*), vándorsólyom (*Falco peregrinus*) – védelme érdekében elsősorban a sziklafalak háborítatlanságának és alacsony növényzet-borítottságának (cserjeborítottságának) fenntartása szükséges. Ahhoz, hogy a költési időszak zavartalan legyen, fontos a sziklamászás és a sziklafalakhoz kapcsolódó egyéb sport- és közösségi rendezvények időbeli-térbeli korlátozása.

A magas fűvű, nedves gyepekben (talajon) fészkelő haris (*Crex crex*) szórványosan és rapszodikusan megjelenő egyedeinek védelme és a megtelepedés tartós jellegének biztosítása érdekében a hegységperemi völgyek sok esetben cserjésedő, beerdősülő gyepeit költési időszakon kívüli, rendszeres kaszálással, a fás növényzet visszaszorításával kell fenntartani.

A cserjésekben, gyümölcsösökben, illetve fasorokkal és facsoporokkal tagolt, részben nyílt élőhelyeken élő (talajon, cserjéken és faodúban fészkelő) madárfajok – lappantyú (*Caprimulgus europaeus*), erdei pacsirta (*Lullula arborea*), töviszúró gébics (*Lanius collurio*), karvalyposzáta (*Sylvia nisoria*), balkáni fakopáncs (*Dendrocopos syriacus*), füleskuvik (*Otus scops*) – populációinak védelme érdekében a hegységperemi és településkörnyéki cserjés-fás (előregedő, odvas fákat is tartalmazó) gyepi élőhelyek legalább részleges fenntartása kiemelt fontosságú természetvédelmi feladat. Ehhez a hegységperemi területen kerülendők a nagyobb területű erdő- és energetikai

ültetvény-telepítések. Alapvetően olyan extenzív tájhasználati módok meghonosítására, illetve visszaállítására lenne szükség, melyek a mozaikos táji struktúrák jelenlétét tartósan képesek biztosítani. Fenntartandók és fejlesztendők továbbá a peremterületek gyümölcsöseit, szőlőtábláit határoló és tagoló mezsgyék. Emellett, ahol mégis sor kerülne a cserjések visszaszorítására, ott a totális cserjeirtás helyett a cserjés foltokat mozaikosan visszahagyó, szelektív cserjeirtás alkalmazására lenne szükség, s a cserjeirtási munkákat minden esetben költési időszakon kívül kell végezni.

A száraz gyepekben és a bokorerdők kopár tisztásain (földön) fészkelő fajok – lappantyú (*Caprimulgus europaeus*), bajszos sármány (*Emberiza cia*) – populációinak védelme és erősítése érdekében szükséges a fákkal, cserjésekkel mozaikos gyepek fenntartása. Mindez az elsődleges, termőhelyi tényezők által meghatározott (véderdő jellegű állományokba ágyazott) élőhelyek esetében csak a potenciális zavarások (például, idegenhonos fásszárúak betelepődése, turizmus) elhárítását jelenti, a korábbi tájhasználat után másodlagosan kialakult élőhelyi mozaikok viszont, csak aktív beavatkozásokkal (szelektív cserjeirtás, legeltetés) tarthatók fenn.

A zárt erdőkhöz kötődő odúlakó madarak populációinak megőrzéséhez és bővítéséhez alapvető kritérium az álló és fekvő holtfában gazdag, odvas-üreges törzseket és idősebb állományrészeket legalább elszórtan vagy foltokban tartalmazó erdőállományok kialakítása és fenntartása a nevelővágások és erdőfelújítások során. A harkályok – fehérhátú fakopáncs (*Dendrocopos leucotos*), közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*), fekete harkály (*Dryocopus martius*), hamvas küllő (*Picus canus*) – számára az említett szempontok a fészkelőhely biztosításán túl az esetek többségében a táplálékbázist

is megteremtik. A nem (vagy csak részben) holtfához kötődő rovar táplálékot fogyasztó örvös légykapó (*Ficedula albicollis*), kis légykapó (*Ficedula parva*) és kék galamb (*Columba oenas*) esetében a változatos, tagolt, mozaikos erdőbelső lehet a garancia a megfelelő táplálék-ellátottságra. A ragadozó életmódot folytató, részben faodúban, részben gallyfészkekben költő uráli bagoly (*Strix uralensis*) védelmét és megtelepedését mesterséges költőládák kihelyezésével is segíthetjük.

A zárt erdőket fészkelőhelyül választó, gallyfészkekben költő nagy testű ragadozómadarak – szirti sas (*Aquila chrysaetos*), parlagsas (*Aquila heliaca*), **békászó sas** (*Aquila pomarina*), kígyászölvy (*Circaetus gallicus*), darázsölvy (*Pernis apivorus*) –, a fekete gólya (*Ciconia nigra*), valamint (gallyfészkekben költés esetén) a vándorsólyom (*Falco peregrinus*) és az uráli bagoly (*Strix uralensis*) populációinak megtartásához és bővítéséhez egyaránt a terebélyes, nagy koronával rendelkező fákat is tartalmazó, idős, részben hegységperemi erdőfoltok, erdőtümbök jelenlétére van szükség. Az ismert fészkelőhelyek védelme, költési időszakban őrzése és ellenőrzése kiemelt természetvédelmi feladat, és évente külön figyelmet kell/érdemes fordítani a korábban nem ismert revírek fészektérképezésére. A fajok megtelepedését biztonságos, háborítatlan helyszínen és/vagy váltófészkek biztosítását mesterséges gallyfészkek kihelyezésével is lehet segíteni.

A ragadozómadarak zöme és a fekete gólya az erdőterületeket elsősorban fészkelőhelyül használja, így nagyon fontos természetvédelmi cél az erdőtümbökön belüli, valamint a települések környéki és hegységperemi (Zagyva-völgy, Alföld) nyílt, táplálkozóterületként funkcionáló élőhelyek (elsősorban gyepek) hosszú távú fenntartása. Utóbbi a tervezési terület határain jóval túlnyúló feladat! Szükséges lenne tehát, az erdei tisztások és hegységperemi gyepek extenzív kezelésére kaszálással és/vagy legeltetéssel, illetve a táplálkozási lehetőségek javítása érdekében a becserjésedő, beerdősülő élőhelyek nagyobb területű (a zsákmányállat-közös-

ségek erősödését is hatékonyan segítő) rekonstrukciójára. A ragadozómadarak nyílt táplálkozóterületein kerülendők továbbá a vegyeses technológiák, és az utóbbi időben megsaporodott szándékos vagy gondatlanságból fakadó madármérgezéseknek is gátat kell vetni. A ragadozómadarak védelme érdekében releváns természetvédelmi célkitűzés a tervezési területen lévő közép feszültségű vezetékek és oszlopok felszerelése védőburkolattal, illetve egyes helyszíneken a meglévő szabadvezetékek részleges kiváltása földkábelrel.

A rendkívüli módon megfogyatkozott, immár eltűnőben levő császármadár (*Bonasia bonasia*) utolsó példányainak megtartásához és a populáció újbóli felerősítéséhez minimum-feltétel a faj életfunkcióihoz szükséges, egymástól igen eltérő élőhelyek (pl. páfrányos bükkösök, nyíresek, mogorósok, málnás/szedres szegélyek) igen kis távolságon belüli, mozaikos fenntartása lenne, legalább a korábbi tradicionális fészkelőhelyek térségének egy-egy kisebb részén. A megőrzési programhoz ugyancsak minimum-feltétel a földön fészkelő faj költési sikerességét durván befolyásoló kisragadozó- és vaddisznóállomány erőteljes visszaszorítása.

A hegyvidéki patakok magasabb fekvésű, a hegység belsejébe eső szakaszain élő hegyi billegető (*Motacilla cinerea*) költőpárjainak megtartásához és gyarapításához a patakkísérő állományok keskeny sávban (kvázi hagyásfa-csoportként) való visszahagyása, a vízfolyások természetes medermorfológiájának megőrzése, a lefolyó vizek tisztaságának biztosítása szükséges (utóbbi kritérium teljesülésére elsősorban a települések alatti patakszakaszokon kell figyelmet fordítani). A faj megtelepedése és fészkelése a patakmedrek mentén, fészkelésre alkalmas zugokban elhelyezett fészekláddal is segíthető.

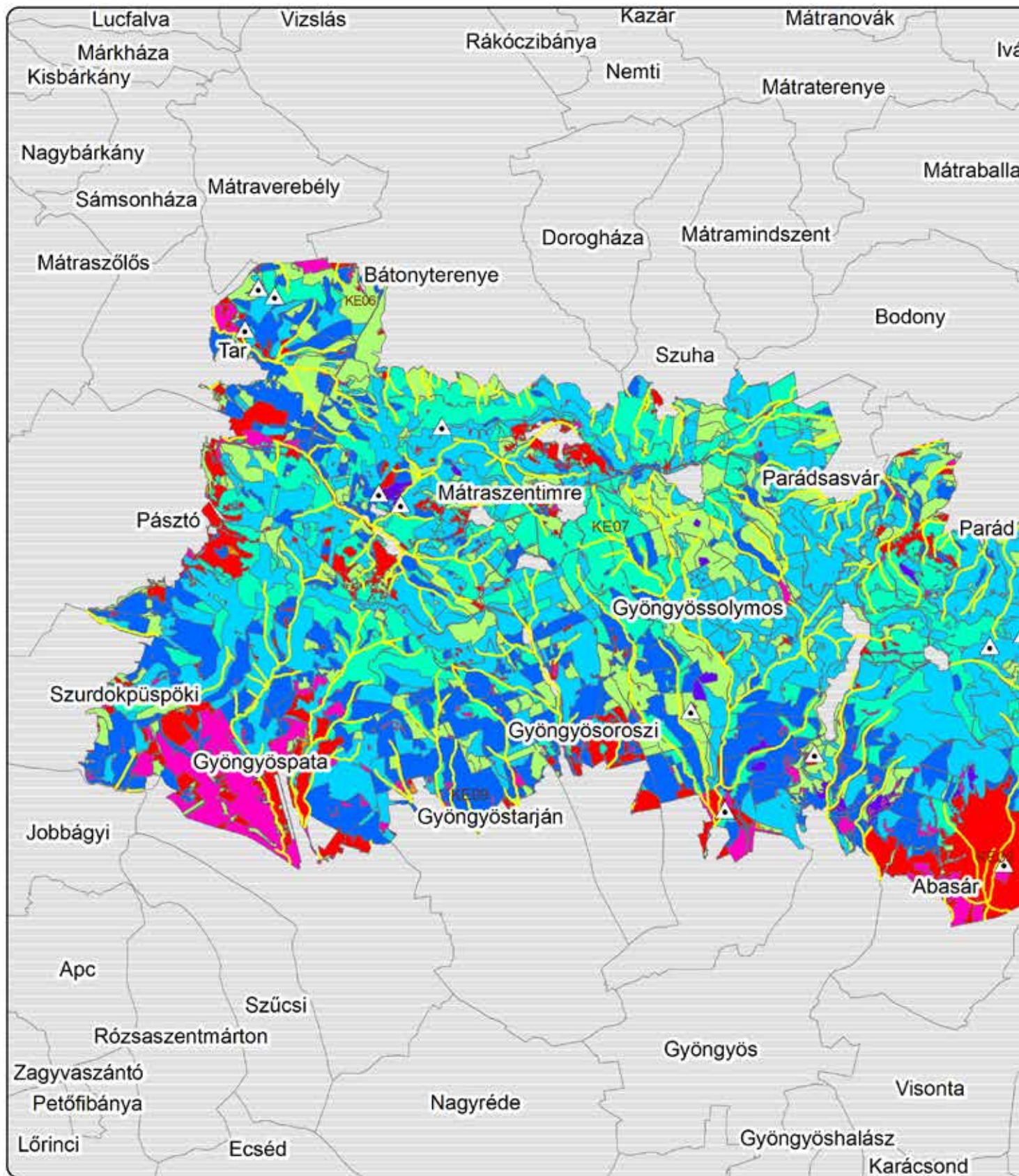
A zárt erdőkhöz fészkelőhelyük, vagy fészkelő- és táplálkozóterületük révén is kapcsolódó közösségi jelentőségű madárfajok populációinak megtartása és bővítése érdekében általánosságban szükséges a változatos szerkezetű erdők, erdőtümbök kialakítása és folyamatos fenntartása. A madárfajok kedvező természetvédelmi helyzetének (stabil, erős populációinak) eléréséhez és tartós biztosításához, fontos feladatnak tekinthető a tájhonos fafajú, az élőhelytípusnak megfelelő összetételű cserje- és gyepszinttel rendelkező, elegyes, vegyeskorú, vertikálisan tagolt, a lehető legtöbb szintet tartalmazó, mozaikos, tájidegen fajoktól mentes, holtfában és egyéb mikroélőhelyekben gazdag, idős állományrészeket, illetve igen idős fákat és méretes holtfát is tartalmazó erdők kialakítása és fenntartása. Mindezt – figyelembe véve a vágásos erdőgazdálkodás megtartása esetén táji léptékben 30-50 éves időtávlatban várható, kifejezetten kedvezőtlen változások megelőzésének szükségességét – optimális esetben a folyamatos erdőborítás irányában történő (legalább részleges) elmozduláson kívül, drasztikus beavatkozásoktól mentes gazdálkodási megoldásokkal, a változatos struktúrákat kialakító, önfenntartó dinamikai folyamatok minél teljesebb körű jelenléte mellett lehet biztosítani.

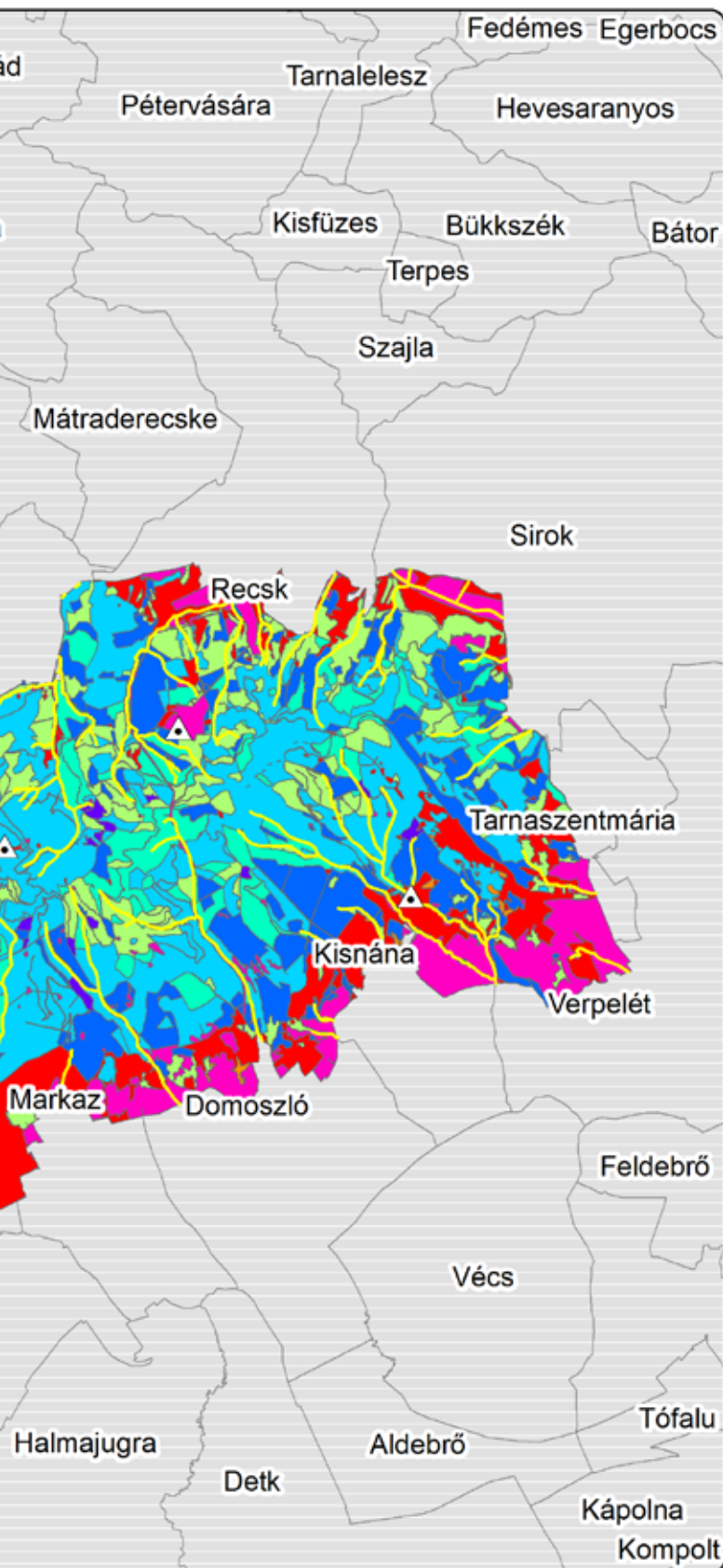
A tervezési terület erdeinek fenntartása során további – a közösségi jelentőségű madárfajok hosszú távú védelméhez is releváns – szempont a változó klímaviszonyokhoz való alkalmazkodás képességének erősítése. Az erdőkben mindezek miatt csak olyan kezelési/gazdálkodási tevékenységek végezhetők, amelyek az állományok egészségi állapotának megőrzésén túl képesek az erdei élőhelyek változó klíma melletti továbbélését, „adaptálódását” is biztosítani. Változatos szerkezet és fafajösszetétel kialakítása szükséges tehát, és a hagyományos főfafaj-centrikus megközelítés mellett/helyett hangsúlyt kell hogy kapjon az elegyfajok nagyobb elgyarányú jelenlétének tolerálása, segítése is.

Az erdők fenti szempontok szerinti fenntartása és a földön fészkelő közösségi jelentőségű madárfajok (lappantyú, erdei pacsirta, bajszos sármány, császármadár) populációinak védelme érdekében fontos természetvédelmi feladat az elemeiben teljes, folyamatában hiánytalan, hosszú távon is egészséges

faállományt eredményező erdőmegújulást, egyúttal az állományok faj-, kor- és térszerkezetének változatosabbá válását is lehetővé tevő, továbbá a száraz gyepek természetközeli állapotban való fennmaradását is biztosító, kellően alacsony térségi nagyvadlétszám. Utóbbi feltétel érvényre juttatásához erdőkben a lékdinamika intenzív „működésének”, a vad által még elfogadható fafajszelekciónak, gyepekben a gyepalkotók (nagyobbrészt füvek) folyamatos regenerációjának, a zavarástűrők alacsony részarányának és minden élőhelyen a talajfelszín mérsékelt bolygatottságának, taposottságának – mint fő kritériumoknak – még a leginkább vadjárt termőhelyeken (sziklás-meredek oldalak, száraz déli lejtők stb.) is teljesülniük kell(ene). A földön fészkelő fajok miatt különösen fontos teendő a vaddisznóállomány kordában tartása.

A „Mátra” különleges madárvédelmi terület összesen 6 természetmegőrzési területtel fedt. Ezeknél az átfedő területeknél szükséges a madárvédelmi szempontok és a közösségi jelentőségű élőhelytípusok és fajok védelme kapcsán megfogalmazott természetvédelmi szempontok harmonizálása, egyeztetése, a lokális prioritások felállítása. A Natura 2000 területre vonatkozó természetvédelmi célkitűzések és prioritások a tervezési terület hivatalos Natura 2000 adatlapján (Standard Data Form, SDF) is megtalálhatók. Emellett a védett természeti területeken a 15/2008. (VI. 3.) sz. KvVM rendeletben rögzített természetvédelmi célkitűzéseknek is érvényre kell jutniuk.

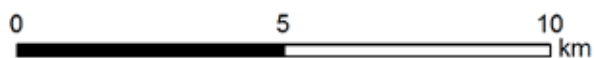
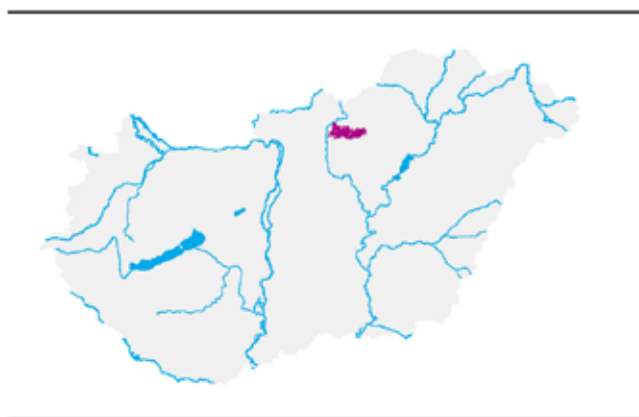

A mátrai Natura 2000-es élőhelyvédelmi területek Kezelési Egységei

HUBN10006
Mátra kmT

Jelmagyarázat

- KE01 Kőbányák és sziklafalak
- KE05 Patakmenti területek
- KE03 Cserjések, gyümölcsösök
- KE04 Szárazgyepek
- KE05 Patakmenti területek
- KE06 Fiatal erdők
- KE07 Középkorú GyT és B erdők
- KE08 Idős GyT és B erdők
- KE09 Középkorú T és egyéb erdők
- KE10 Idős T és egyéb erdők
- KE11 Egyéb kultúrterületek

Szerkesztette:

SZIE TTI GISTudio
Gödöllő, 2016

Forrás:

DTA - 50

FÖMI

Földművelésügyi Minisztérium

Mezőgazdasági és

Vidékfejlesztési Hivatal

3.2. KEZELÉSI JAVASLATOK

A madárvédelmi célok elérésének és hosszabb időtávlatú biztosításának egyik lehetséges és igen fontos területe a közösségi jelentőségű madárfajok igényeinek is megfelelő élőhelykezelés, az erdőterületeken kívüli és erdős élőhelytípusok (köztük számos közösségi jelentőségű élőhelytípus) madárvédelmi szempontokhoz, illetve természetes élőhelyi mintázathoz és természetes dinamikai folyamatokhoz „igazított” gondozása. A következőkben ennek alapján, a madárvédelmi területen (KMT) jelölő minősítésű (A-B-C reprezentativitású) és „nem szignifikáns” minősítésű (D reprezentativitású) madárfajok igényeinek is megfelelő élőhelykezelést és élőhelyfenntartást lokálisan (erdőrészlet szinten), továbbá nagyobb térléptékben (táji szinten) is hatékonyan szolgáló természetvédelmi javaslatokat foglaljuk össze. Az általánosságban megfogalmazott kezelési javaslatok főbb vonalakban egybeesnek a természetmegőrzési területekre (KjTT, KTT), az ott előforduló közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok kapcsán megfogalmazott természetvédelmi javaslatokkal, eltérések esetén azonban alkalmanként szükség lehet a különböző irányelvek harmonizálására, vagyis a lokális prioritások felállítására, kidolgozására.

A kezelési javaslatok kapcsán fontos kiemelni, hogy a 275/2004. (X. 8.) sz. kormányrendelet 4.§ (5) pontja értelmében „a fenntartási terv a Natura 2000 terület kezelésére vonatkozó javaslatokat, valamint ezek megvalósításának lehetséges eszközeit tartalmazza, és jogszabály eltérő rendelkezése hiányában, kötelező földhasználati szabályokat nem állapít meg.”

Az itt megfogalmazott kezelési javaslatok célja, hogy a tervezési terület földrajzi jellemzői, az előforduló közösségi jelentőségű értékek és a jelenlegi gazdálkodási gyakorlat alapján javaslatot tegyenek a területfenntartás, területhasznosítás, illetve gazdálkodás jövőben kívánatos módjára. A fentebbi jogszabályi kivonat alapján a gazdálkodók

számára ezek a természetvédelmi javaslatok jelen terv alapján külön kötelezettséget nem jelentenek, betartásuk csak jövőbeni (a fenntartási terv irányelveivel összhangban kidolgozandó) támogatási programokon keresztül, önkéntes vállalás formájában válhat kötelezővé. Más előírások esetében azok kötelező jellegét értelemszerűen az azokat megalapozó jogszabály, vagy hatósági eszköz támasztja alá, jelen fenntartási terv ezekre az előírásokra (például az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvényből levezethető irányelvekre és kötelezettségekre) csak utalást tesz.

Az erdőgazdálkodási tevékenység végzése során a tájvédelmi körzet erdeiben alkalmazandók a Mátrai Tájvédelmi Körzet 15/2008. (VI. 3.) sz. KvVM rendelettel kihirdetett természetvédelmi kezelési tervében foglaltak, illetve a Parádi Erdőtervezési Körzet erdeiben a 96/2011. (X. 17.) sz. VM rendeletben rögzített (természetvédelmi rendeltetésű és nem védett, Natura 2000 rendeltetésű erdőkre vonatkozó, részben fajvédelmi szempontokat, részben élőhelyvédelmi szempontokat érintő) erdőgazdálkodási szabályok is betartandók.

3.2.1. ÉLŐHELYEK KEZELÉSE

3.2.1.1. Gazdálkodáshoz nem köthető általános javaslatok

A terület meghatározóan erdős élőhelyeket, valamint gyepeket és ezek közti átmenetet tartalmaz. Alapvető funkciója ezek megőrzése és hasznosítása. Ebből következően – a szegélyeken található, jelenleg is művelt kultúrterületeken kívüli – kerülendő minden, az erdő- és gyepekezeléstől, vadgazdálkodástól eltérő célú hasznosítás és ezt célzó beruházás. Különösen kerülendő a környezeti viszonyokat is megváltoztató bányászat, a településeken kívüli építési tevékenység (a természetközeli gazdálkodáshoz feltétlenül szükséges épületek kivételével), az erdőterület akár csak ideiglenes igénybevétele, az erdőművelési ágból való kivonás, a gyepek megszüntetése. Az érintett madárfajok egy része másodlagos élőhelyekhez, extenzív kultúrákhoz (szőlők, gyümölcsösök, kisparscellás szántók) kötődik, így ezen kultúrák fenntartandók, illetve, a felhagyott, még természetszerűvé nem alakult területeken felújítandók. A terület zavartalanságát egyébként a legjobban a jelenlegi művelési ágak, felszínborítás, növényzeti viszonyok fenntartásával lehet biztosítani. Kifejezetten kerülendő a jelentősebb környezeti terhelést jelentő (például, motoros, quados, paplanernyős) turisztikai hasznosítás. A terület tájképi, természeti és történeti értékei, valamint egy sor település érintettsége, illetve közelsége ugyanakkor a kíméletes közjóléti feltárást, bemutatást indokoltá teszik.

3.2.1.2. Gazdálkodáshoz köthető általános javaslatok (fajcsoportonként)

A madárvédelmi területen követendő élőhelykezelési irányelveket előbb a tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű madárfajok élőhelyválasztás, illetve élőhelyhasználat alapján felállított fajcsoportjai szerint ismertetjük. A fajcsoportokhoz rendelt fajlistában megadjuk a 2014. évi SDF szerint becsült populációméretet, illetve, a leírásokhoz a fajcsoportok egy részénél az Ország-

gos Erdőállomány Adattár (OEA), valamint topográfiai térképek és terepi felmérés alapján csatoljuk a releváns előfordulási területek lehatárolását és a rendelkezésre álló biotikai adatok szerinti madár előfordulásokat is.

A) NEM SPECIÁLIS ÉLŐHELYI IGÉNYŰ, KŐBÁNYÁKBAN ÉS SZIKLAFALAKON FÉSZKELŐ FAJOK

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
Uhu (<i>Bubo bubo</i>)	2-3
Vándorsólyom (<i>Falco peregrinus</i>)	1-2

B) NEDVES (HEGYLÁBI) GYEPEKBEN ÉLŐ, FÖLDÖN FÉSZKELŐ FAJOK

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
Haris (<i>Crex crex</i>)	0-5

C) CSERJÉSEKBEN, GYÜMÖLCSÖSÖKBEN, FACSOPORTOKKAL MOZAIKOS GYEPEKEN ÉLŐ FAJOK

/ C1) Földön fészkelő fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
Lappantyú (<i>Caprimulgus europaeus</i>)	40-50
Erdei pacsirta (<i>Lullula arborea</i>)	40-50

/ C2) Bokrokban fészkelő fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
Tövisszúró gébics (<i>Lanius collurio</i>)	150-200
Karvalyposzáta (<i>Sylvia nisoria</i>)	50-60

/ C3) Fazorokban, gyümölcsösökben, faodúokban fészkelő fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
Balkáni fakopáncs (<i>Dendrocopos syriacus</i>)	40-50
Füleskuvik (<i>Otus scops</i>)	5-10

D) SZÁRAZ GYEPEKBEN ÉS BOKORERDŐK TISZTÁSAIN ÉLŐ (FÖLDÖN FÉSZKELŐ) FAJOK

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
Lappantyú (<i>Caprimulgus europaeus</i>)	40-50
Bajszos sármány (<i>Emberiza cia</i>)	5-10

E) ZÁRT ERDŐKBEN ÉLŐ FAJOK

/ E1) Faodvakban költő fajok

a) üde erdőkhez kötődő fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
Kék galamb (<i>Columba oenas</i>)	200-250
Fehérhátú fakopáncs (<i>Dendrocopos leucotos</i>)	20-30
Kis légykapó (<i>Ficedula parva</i>)	2-5
Uráli bagoly (<i>Strix uralensis</i>)	3-5

b) nyíltabb, szárazabb erdőkhez kötődő fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
Hamvas küllő (<i>Picus canus</i>)	50-60
Közép fakopáncs (<i>Dendrocopos medius</i>)	200-300

c) általános erdei fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
Fekete harkály (<i>Dryocopus martius</i>)	50-60
Örvös légykapó (<i>Ficedula albicollis</i>)	800-1200

/ E2) Gallyfészekben költő ragadozómadarak (és egyéb fajok)

a) (hegylábi) gyepes területen táplálkozó fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
Szírti sas (<i>Aquila chrysaetos</i>)	1-2
Parlagi sas (<i>Aquila heliaca</i>)	2-5
Békászó sas (<i>Aquila pomarina</i>)	2-3
Kígyászölyv (<i>Circaetus gallicus</i>)	2-4
Vándorsólyom (<i>Falco peregrinus</i>)	1-2

b) erdőben is táplálkozó fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
Fekete gólya (<i>Ciconia nigra</i>)	2-4
Darázsölyv (<i>Pernis apivorus</i>)	20-30
Uráli bagoly (<i>Strix uralensis</i>)	3-5

F) ÖSSZETETT ÉLŐHELYI IGÉNYŰ, FÖLDÖN FÉSZKELŐ FAJOK

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
Császármadár (<i>Bonasa bonasia</i>)	5-10

G) HEGYVIDÉKI PATAKOK MENTÉN ÉLŐ, RÉZSÚKBEN, SZIKLÁK ÉS GYÖKEREK KÖZÖTT FÉSZKELŐ FAJOK

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
Hegyi billegető (<i>Motacilla cinerea</i>)	15-20

3.2.1.3. Gazdálkodáshoz köthető általános javaslatok (kezelési egységenként)

A madárvédelmi területre megfogalmazott Natura 2000 célok megvalósításához kapcsolódó természetvédelmi javaslatokat kellően konkretizált és rendszerezett irányelv-csomagok kialakítása érdekében úgynevezett kezelési egységek (KE) szerint is rendszereztük. A kezelési egységek ez esetben is több szempont alapján elkülönített, az élőhelyi sajátosságokhoz és az állományjellemzőkhöz igazodó, térben is lokalizálható (a feladat jellege miatt a természetmegőrzési területeknél alkalmazott egységeknél durvább felbontású) egységek. Erdőterületen belül elsősorban az erdőrésztlet-határokhöz igazodnak, azokon kívül pedig főként a különböző élőhelytípusok területfoglalása határozza meg a mintázatukat (az elkülönített egységek az ingatlan-nyilvántartási határokhöz tehát nem, vagy alig illeszkednek). Az alkalmazott rendszer a Natura 2000 célok hosszú távú megvalósításához a valós, tényleges állományviszonyokra, valamint az aktuális területhasználati és/vagy gazdálkodási formákra alapozott irányelvek megfogalmazására ad lehetőséget.

A térben értelmezett kezelési egységek meghatározásánál hozzávetőlegesen azonos jellemzőkkel bíró, s ezért többé-kevésbé azonos kezelést igénylő, térben is jól elhatárolható, több kritérium alapján levezethető egységeket igyekeztünk felállítani. A terület védett vagy nem védett jellegét a kezelési egységek kialakításánál nem vettük figyelembe.

A fenti szempontrendszerrel kialakított kezelési egységek a tervezési terület döntő részét lefedik (a kimaradó területrészek aktuális élőhelytípusok alapján nagy valószínűséggel egyik közösségi jelentőségű madárfaj számára sem adnak otthont). A jelölő madárfajok megőrzését önmagában azzal nem tudjuk megoldani, hogy a jelenlegi állapotoknak megfelelően egy-egy térképi egység vagy erdőrésztlet kezelését az ajánlásoknak megfelelően elvégezzük. Az egész „Mátra” KMT-re vonatkozóan a jelölő madárfajok természetvédelmi helyzetének hosszú távú fenntartása vagy javítása csak oly módon lehetséges, ha az egyes erdőrésztletek léptékéből kilépve, az egész tájat vizsgáljuk, s a jelenlegi állapotból messzebb tekintve, hosszabb időtávra nézünk előre. Ezt a célt szolgálta a „Mátra” KMT fenntartási tervét megalapozó tanulmányban elkészített előremetszés, amely megmu-

tatta, hogy a jelenlegi üzemmódok mellett 30, illetve 50 év múlva hogyan alakulna a Mátra erdeinek kormegoszlása. E gondolatsort folytatva, érdemes azt is megmutatni, hogy milyen hatása lehet e becslt változásoknak a jelölő madárfajok létfeltételeire.

Az egész KMT-re igaz – a jelenlegi kormegoszlás miatt – hogy a vágásos üzemmód fennmaradása esetén jelentősen növekedni fog a fiatalosok részaránya. A csak KMT státuszú területeken a jelenlegi, nem egészen 20%-os részesedésük 55% fölé emelkedik. De még az országos védelességgel rendelkező területeken is hasonló trend becsülhető (14%-ról 52%-ra). Tekintettel arra, hogy a nagy kiterjedésű 40 év alatti erdők a legtöbb jelölő madárfaj szempontjából kevésbé alkalmas élőhelyek, minimum elvárásként szükséges úgy tervezni az erdőgazdálkodást, hogy az idősebb hagyasfacsportok megfelelő hálózata fennmaradjon, ellenkező esetben jelentős állománycsökkenés várható több madárfaj esetében is.

A számos jelölő madárfajnak szinte kizárólagos otthont adó idős (80 év feletti) üde erdők jelenleg a közel 15.300 hektár üde erdő több mint 43%-át adják. Ez az arány változatlan gazdálkodási módok alkalmazása esetén 50 év múlva jelentősen lecsökken. A csak KMT státuszú területeken 25% alá, a KMT+K-TT/KjTT státuszú területen 11% körülire, míg az országos védelem alatt álló területeken is 25% alá csökkenne. Mindezek az adatok ráirányítják a figyelmet arra, hogy üde erdők esetében az élőhelyek kezelési javaslatainál

megfogalmazott üzemmódváltás – a folyamatos erdőborítás kialakítását szolgáló átalakító, majd szálaló üzemmódok alkalmazása – a hatékony madárvédelemhez is elengedhetetlen. Ellenkező esetben számos speciális faj élettere jelentősen beszűkülne az elkövetkezendő évtizedekben.

3.2.2. FAJVÉDELMI INTÉZKEDÉSEK

Az élőhelykezelési irányelvek betartásán túl, a madárvédelmi területen előforduló közösségi jelentőségű madárfajok kedvező természetvédelmi helyzetének biztosítása (a populációk megtartása és megerősítése) speciális, az érintett fajok élőhelyi igényei, életvitele, érzékenysége és egyéb tulajdonságai alapján meghatározott intézkedésekkel lehetséges.

Konkrét fészkelések ismeretében (általánosságban) a faj élőhelyi igényei és zavarás-érzékenysége függvényében szükséges lehet a fészkelőhelyen és környezetében tervezett gazdálkodási vagy kezelési célzatú beavatkozások szabályozása, korlátozása. Ez a megközelítés főleg a ritkább, kisebb populációmérettel rendelkező, nagyobb testű madárfajok (például: sasok, ölyvek, fekete gólya) esetében járható, melyeknél a fészkelő párok revírjeinek és fészkeinek azonosítása évi rendszerességgel megtörténik. Alkalmazható továbbá természetesen azon gyakoribb jelölő fajok kapcsán is, melyeknél az eseti megfigyelések révén pontos biotikai (fészkelési) adatok állnak rendelkezésre. A fészkelés sikerességét, illetve a fészkelőhely megtartását célzó intézkedés lehet a tervezett gazdálkodási/kezelési tevékenység törlése, elhalasztása, térbeli és időbeli korlátozása, vagy egyes állományszerkezeti elemek megtartására, illetve megjelenítésére vonatkozó irányelvek megfogalmazása és tervezési-kivitelenzési szintű érvényesítése.

A fészkelőhelyek környezetében **időbeli korlátozás** érvényesíthető, mellyel az adott faj éves életciklusának leginkább kritikus és sebezhető szakaszában, a szaporodási

időszakban lehet megfelelő védeltséget, illetve zavartalanságot biztosítani. A szaporodási (fészkelési) időszak fajonkénti meghatározásánál figyelembe veendő az átlagos időpont, amikor visszaérkeznek a telelőterületekről (költöző madaraknál), a revír- és fészkek foglалás, illetve fészkekrakás időszaka, a költés időintervalluma, továbbá a fiókanevelés és kiröptetés időszaka. Az időbeli korlátozás kiterjedhet a fakitermelési (döntés, közelítés, felkészítés) és erdőművelési munkákra (erdősítés-ápolások), a faanyagszállításra, továbbá minden olyan erdőterületet érintő tevékenységre, mely a jelölő faj költésére hatással lehet. Az időbeli korlátozás érvényesítésére fokozottan védett fajok esetében külön jogszabály – a 12/2005. (VI. 17.) sz. KvVM rendelet a fokozottan védett növény-, illetve állatfajok élőhelyén és élőhelye körüli korlátozás elrendelésének részletes szabályairól – is lehetőséget ad. Ez esetben a természetvédelmi hatóság által lefolytatott egyedi hatósági eljárás keretében lehet a költés sikeressége érdekében eljárni. Az említett jogszabálytól függetlenül a Natura 2000 célokra való hivatkozással az erdészeti hatóság hatáskörébe tartozó körzeti erdőtervezés és erdőterv-módosítás esetében is biztosítható az időbeni megkötés.

A fészkelés sikerességének megteremtéséhez további fontos szempont az elrendelt **időneli korlátozás térbeli hatálya**, vagyis annak a területnek a meghatározása, melyen belül az időbeli megkötést be kell tartani. Ez a területméret erősen fajspecifikus, hiszen az egyes fajok eltérő érzékenységek, illetve eltérő revírméretük miatt másképpen reagálnak ugyanarra az emberi tevékenységre. Az időbeli korlátozás térbeli hatálya emellett függhet a domborzati sajátosságoktól is, hiszen a zavaró tényező érvényesülését a fészkek takartsága, domborzati elemek általi fedettsége is erősen befolyásolja. Általánosságban elmondható, hogy a nagyobb testű, nagyobb mozgásterű, gallyfészkekben költő fajok (ragadozómadarak, fekete gólya) érzékenyebbek, így esetükben jelentősebb kiterjedésű terület (több erdőrészletet érintő, akár többszáz méter sugarú kör) kijelölése is szükséges lehet. Az odúlakó fajoknál ezzel szemben jóval kisebb (50-100 m-es) védőtávolság is elegendő lehet, így esetükben legtöbbször csak a befoglaló erdőrészletre kiterjedő korlátozás érvényesítésére van szükség.

A fészkelőhelyek környezetében szükség esetén az állományszerkezet megváltoztatásának tilalmát magába foglaló **tartós térbeli korlátozás** is érvényesíthető. Ez a korlátozás-típus elsősorban a véghasználatok (tarvágás, fokozatos felújítógátás, szálalógátás) elvégzését érintheti, de a ragadozómadarak és a fekete gólya esetében szóba jöhet, akár növedékfokozó gyérítésre besorolt középkorú állományoknál is. A fiatalabb állományokban esedékes nevelővágások (tisztítások, törzskiválasztó gyérítések) költési időszakon kívül általában különösebb probléma nélkül elvégezhetők, azonban ez esetben is szükség lehet arra, hogy a fészkek közvetlen közelében (10-30 m sugarú kör) a tevékenység teljes korlátozás alá essen. Az állomány változatlan jellegének megtartása egyébként a fészkek és környezete megszokott helyzetének (például, a berepülés útvonala) megőrzését, egyfajta stabilitás biztosítását szolgálja. A változatlanul megtartandó idősebb

állományrészek kiterjedése itt is fajspecifikus: az érzékenyebb, nagyobb testű, ritka fajoknál akár erdőrészletnyi, 10-20 ha-os területek kijelölése is indokolt lehet, míg a gyakoribb, kisebb mozgásterű, kevésbé érzékeny vagy éppen könnyebben alkalmazkodó fajoknál (pl. egyes harkályfajok) akár hagásfa-csoportok kijelölése is megoldás lehet. A térbeli korlátozások által érintett terület az időbeli korlátozásra besorolt védőterületnél kisebb kiterjedésű, de az érzékenyebb, ritkább fajok esetében sok esetben még így is 100-200 méter sugarú körrel beszélhetünk. Az egyes (zárt erdőkben fészkelő) közösségi je-

lentőségű fajok esetében javasolható időbeli korlátozás intervalluma, annak térbeli hatálya, továbbá a véghasználat-jellegű beavatkozásokra vonatkozó teljes térbeli korlátozás (a térbeli adatok esetében a védőfunkciót ellátó kör sugarának megadásával) PONGRÁCZ – HORVÁTH (2010) nyomán, a *- gal jelölt fajok esetében saját tapasztalatokkal kiegészítve, az alábbiak szerint foglalható össze.

Jelölő fajok	Időbeli korlátozás intervalluma	Időbeli korlátozás térbeli hatálya	Térbeli korlátozás (véghasználatokra)
Békászó sas	március 15. – augusztus 31.	400 m	300 m
Császármadár *	március 1. – augusztus 31.	300 m	100 m
Darázsölyv	április 15. – augusztus 31.	200 m	100 m
Fehérhátú fakopáncs *	március 15. – július 15.	200 m	100-200 m
Fekete gólya	március 1. – augusztus 31.	400 m	100-300 m
Fekete harkály *	március 15. – július 15.	erdőrészlet	hagásfa-csoport
Hamvas küllő *	március 15. – július 15.	erdőrészlet	hagásfa-csoport
Hegyi billegető	április 1. – július 15.	erdőrészlet	hagásfa-csoport
Kék galamb *	március 15. – augusztus 15.	erdőrészlet	hagásfa-csoport
Kígyászölyv	március 15. – augusztus 31.	200-300 m	100-200 m
Kis légykapó *	április 15. – július 15.	200 m	100-200 m
Közép fakopáncs *	március 15. – július 15.	erdőrészlet	hagásfa-csoport
Örvös légykapó *	április 1. – július 15.	erdőrészlet	hagásfa-csoport
Parlagi sas	február 1. – augusztus 15.	300-600 m	100-200 m
Szírti sas *	február 1. – augusztus 15.	300-600 m	100-200 m
Uráli bagoly	február 1. – július 15.	100-200 m	100 m
Vándorsólyom	február 15. – július 15.	100-300 m	100 m

3.3. A KEZELÉSI JAVASLATOK MEGVALÓSÍTÁSÁNAK LEHETSÉGES ESZKÖZEI A JOGSZABÁLYOK ÉS A TULAJDONVISZONYOK FÜGGVÉNYÉBEN

A kötelezően betartandó erdőgazdálkodási/erdőkezelési irányelvek jogszabályi támogatottság alapján való érvényesítésére három lehetséges út kívánkozik:

- » Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése egyedi erdészeti hatósági ügyek során.
- » Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése erdőterv-módosítási eljárás kezdeményezése útján (azonnali intézkedést igénylő, kiemelt Natura 2000 feladatok esetén).
- » Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése a soron következő körzeti erdőtervezések során (az irányelvek beépítése az erdőterv-rendelet szövegébe).

Az erdős élőhelyekkel kapcsolatban javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási és fejlesztési feladatok megvalósítása a mindenkor pályázati lehetőségek, illetve az gazdálkodók ambíciói

és vállalásai függvényében lehetséges. A vállalatok egy része nem igényel külön erdészeti hatósági eljárást (pl. kíméletes közelítés megvalósítása, érintetlen állományrész vagy holtfa visszahagyása), más részük (pl. üzemmód-váltás) viszont engedélyköteles. Az erdészeti ágazaton belül igénybe vehető kezelési-fenntartási és fejlesztési jellegű támogatások szektorfüggek: a nem állami szféra több támogatási lehetőséghez jut, míg állami erdők (pontosabban az 50 %-nál nagyobb hányadban állami tulajdonban levő erdők) esetében az elérhető támogatási jogcímek és források korlátozottak.

3.3.1. JELENLEG MŰKÖDŐ AGRÁRTÁMOGATÁSI RENDSZER

Az erdőtervezett erdőkre igénybe vehető támogatásokat az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) finanszírozzák. A 2007-2013 közötti uniós költségvetési ciklusban kiírt támogatási jogcímek átalakítása jelenleg is folyamatban van, így a 2014-2020 közötti időszakra érvényes szabályok, illetve támogatási jogcímek még pontosan nem ismertek. Annyi bizonyos, hogy a Natura 2000 területek uniós finanszírozása 2014-2020-ban is döntően a jelen időszakot meghatározó, úgynevezett „integrációs megközelítés” szerint történik. Továbbra sem lesz tehát egy külön

erre a célra elkülönített alap, hanem a Natura 2000 területek megőrzése kapcsán felmerülő fejlesztési igényeket a meglévő uniós pénzügyi eszközök – különböző alapok (erdők esetében elsősorban az EMVA) – keretében fogják érvényesíteni. A korábbi időszakban indított támogatások körét (szektorfüggséget hangsúlyozó tagolással) röviden a következőkben tekintjük át.

SZEKTORTÓL FÜGGETLENÜL IGÉNYBE VEHETŐ TÁMOGATÁSOK ÉS ANNAK JOGSZABÁLYI HÁTTERE:

/ Erdők

A) 32/2008. (III. 27.) sz. FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdészeti potenciál helyreállítására nyújtandó támogatások igénybevételeének részletes szabályairól

B) 139/2009. (X. 22.) sz. FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdőszerkezet átalakításához nyújtandó támogatások részletes feltételeiről

/ Gyepek

Az Európai Mezőgazdasági Garancia Alapból finanszírozott minden hasznosított mezőgazdasági terület jogosult az egységes területalapú támogatásra. A hasznosított mezőgazdasági terület hazánkban a művelt szántó és gyeptelekekre vonatkozik

- » A 128/2007. (X.31.) sz. FVM rendelet alapján a Natura 2000 gyepterületeken történő gazdálkodáshoz területalapú, kompenzációs támogatás vehető igénybe. Az agrár-környezetgazdálkodási célprogramok közül az ország egész területén (a támogatható területeken) igénybe vehető horizontális szántóföldi, gyepegzálkodási és ültetvény célprogramok érhetők el a 61/2009. (V.14.) sz. FVM rendelet jelenleg hatályos rendelkezései alapján.
- » Kedvezőtlen Adottságú Területek támogatása (25/2007. (IV.17.) sz. FVM rendelet). Ez az intézkedés támogatási lehetőséget biztosít a kedvezőtlen természeti adottságokkal rendelkező területeken gazdálkodók részére az 1257/1999/EK tanácsi rendeletének 19-20. cikkelye alapján. A kedvezőtlen adottságú területek (KAT) támogatásának célja a fenti rendelet 19. cikkében, valamint 20. cikkében meghatározott, a gazdálkodás eredményességét kedvezőtlenül befolyásoló gazdasági, társadalmi és természeti tényezők hatásainak részbeni kompenzációja. A KAT támogatás a Natura 2000 támogatással együtt igényelhető.

/ Nem termelő mezőgazdasági beruházások:

- » A 33/2008. (III.27.) sz. FVM rendelet alapján támogatás vehető igénybe olyan földhasználati intézkedésekre, amelyek gazdálkodáshoz közvetlenül nem kapcsolódnak, ugyanakkor a vidéki táj értékeinek, állat- és növényvilágának fennmaradását szolgálják, ezáltal növelik a Natura 2000 területek közjóléti értékét, illetve hozzájárulnak a környezetgazdálkodási célok teljesítéséhez.

A TÖBBSÉGI ÁLLAMI TULAJDONÚ TERÜLETEK KIVÉTELÉVEL IGÉNYBE VEHETŐ TÁMOGATÁSOK:

- C) 124/2009. (IX. 24.) sz. FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdő-környezetvédelmi intézkedésekhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről. Az önkormányzati és többségi állami tulajdonú területek kivételével igénybe vehető támogatások:
- D) 41/2012. (IV. 27.) sz. VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól

A MAGÁN- ÉS ÖNKORMÁNYZATI TULAJDONÚ TERÜLETEKRE IGÉNYBE VEHETŐ TÁMOGATÁSOK:

- E) 25/2012. (III. 20.) sz. VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a fiatal erdők állományneveléséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről

Felhasznált irodalom

SZAKMAI ANYAGOK

- B. Gál E. (2010): A Mátravidék település- és birtoklástörténete. In: Baráz Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 299-307.
- Danszky I. (szerk.) (1963): Magyarország erdőgazdasági tájainak erdőfelújítási, erdőtelepítési irányelvei és eljárásai V. Északi-középhegység erdőgazdasági tájcsoport. – Országos Erdészeti Főigazgatóság, Budapest, 817 pp. + 1 térkép + XXXII.
- Estók P. – Gombkötő P. – Harka Á. – Solti B. – Szepesi Zs. (2010): Állatvilág – Gerincesek. In: Baráz Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 211-226.
- Fodor L. (2010): A Mátravidék régészeti lelőhelyei, leletei. In: Baráz Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 229-250.
- Gyalog L. – Pelikán P. – Zelenka T. (szerk.) (2010): A Mátra földtani térképe. In: Baráz Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, térképmelléklet.
- Haraszthy L. (szerk.) (2014): Natura 2000 fajok és élőhelyek Magyarországon. – Pro Vértességi Közalapítvány, Csákvár, 956 pp.
- Koltay A. – Janik G. – Nagy A. – Lovász Á. – Dudás B. – Reményfy R. (2012): Tömeges fenyőpusztulás a Mátrafüredi Erdészet területén. – Erdészeti Lapok 147(10): 302-303.
- Ősz G. (szerk.) (2009): A verpeléti erdészeti tervezési körzet második erdőterve (2008-2017). – Kézirat, Heves Megyei Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Erdészeti Igazgatósága, Eger, 118 pp.
- Ősz G. (szerk.) (2010): A gyöngyössolymosi erdészeti tervezési körzet második erdőterve (2009-2018). – Kézirat, Heves Megyei Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Erdészeti Igazgatósága, Eger, 127 pp.
- Vajda Z. (szerk.) (2012): A parádi erdőtervezési körzet körzeti erdőterve (2012-2021). – Kézirat, Heves Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága, Eger, 105 pp.
- Vojtkó A. – Sramkó G. – Magos G. – Harmos K. (2010): Növényvilág. In: Baráz Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 149-174.

ÚTMUTATÓK

- VÁTI (2009): Módszertani útmutató. A 2006/18/176.02.01 számú átmeneti támogatás keretében megvalósult „Natura 2000 területek fenntartási tervének elkészítése és ehhez kapcsolódó szolgáltatások elvégzése” című projekt során megfogalmazódott tervezési tapasztalatok és javaslatok. – VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Non-profit Kft., Budapest, 93 pp.
- KvVM (2010): Szakmai háttéranyag a hazai Natura 2000 területek kijelölésének alapjául szolgáló erdei élőhelytípusok kezelési irányelveinek meghatározásához. – KvVM Természetvédelmi Szakállamtitkárság, Budapest, 78 pp.
- VM (2013): Útmutató a Natura 2000 fenntartási tervek készítéséhez. – VM Természetmegőrzési Főosztály, Budapest, 29 pp.

JOGSZABÁLYOK

Az Európai Közöségek Tanácsa 92/43/EGK irányelve (1992. május 21.) a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről

275/2004. (X. 8.) sz. korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről

137/2007. (XII. 27.) sz. KvVM rendelet a Mátrai Tájvédelmi Körzet védettségének fenntartásáról

15/2008. (VI. 3.) sz. KvVM rendelet a Mátrai Tájvédelmi Körzet természetvédelmi kezelési tervéről

3/2000. (III. 24.) sz. KöM rendelet a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság illetékességi területén lévő egyes védett természeti területek erdőrezervátummá nyilvánításáról

ADATBÁZISOK

- » Standard Data Form (SDF) 2013. évi adatbázis
- » Országos Erdőállomány-Adattár 2013. január 1-jei állapotadatok
- » Országos Vadgazdálkodási Adattár (www.vvt.gau.hu) 1994-2013. évi összesítések

Dudás László

Fehér gólya

2016